

**KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTO
PRIE KULTŪROS MINISTERIJOS
DIREKTORIUS**

**ĮSAKYMAS
DĖL LIETUVOS PARTIZANŲ BUNKERIŲ ATKŪRIMO IR ATSTATYTŲ LIETUVOS
PARTIZANŲ BUNKERIŲ PRIEŽIŪROS IR TVARKYBOS DARBŲ METODINIŲ GAIRIŲ
PATVIRTINIMO**

2026 m. gegužės d. Nr. Į-
Vilnius

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 5 straipsnio 10 dalies 1 punktu, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 1 d. įsakymu Nr. IV-116 „Dėl Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos nuostatų patvirtinimo“, 17.4 papunkčiu:

1. T v i r t i n u Lietuvos partizanų bunkerį atkūrimo ir atstatytų Lietuvos partizanų bunkerį priežiūros ir tvarkybos darbų metodines gaires (pridedama);
2. N u s t a t a u, kad šis įsakymas skelbiamas Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos interneto svetainėje.

Direktorius pavaduotojas,
pavaduojantis direktorių

Robertas Motuzas

LIETUVOS PARTIZANŲ BUNKERIŲ ATKŪRIMO IR ATSTATYTŲ LIETUVOS PARTIZANŲ BUNKERIŲ PRIEŽIŪROS IR TVARKYBOS DARBŲ METODINĖS GAIRĖS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lietuvos partizanų bunkerio atkūrimo ir atstatytų Lietuvos partizanų bunkerio priežiūros ir tvarkybos darbų metodinės gairės (toliau – Gairės) parengtos siekiant pateikti valstybės ir savivaldybių institucijoms, visuomeninėms organizacijoms ir Lietuvos partizanų bunkerio (toliau – bunkeris, bunkeriai) savininkams ir (ar) valdytojams rekomendacinio pobūdžio nuostatas dėl bunkerio atkūrimo ir jau atstatytų bunkerio stebėsenos, priežiūros ir tvarkybos darbų.

2. Gairės parengtos vadovaujantis teisės aktais, atlikus esamos situacijos analizę, įvertinus bunkerio atstatymo praktiką, atstatytų bunkerio būklę, bunkerio atstatymo poveikį nekilnojamosioms kultūros vertybėms.

3. Gairėse vartojamos sąvokos:

3.1. **Atstatymas** – neišlikusio bunkerio ar jo dalies atkūrimas autentiškoje ar kitoje vietoje, pagrįstas istoriniais ir taikomaisiais tyrimais, pasakojimais, jau atliktų rekonstrukcijų duomenimis ir analogijomis.

3.2. Kitos Gairėse vartojamos sąvokos atitinka Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme (toliau – NKPAĮ), Nekilnojamųjų kultūros vertybių atskirų grupių tipiniuose apsaugos reglamentuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 31 d. nutarimu Nr. 152 „Dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių atskirų grupių tipinių apsaugos reglamentų patvirtinimo“, Paveldo tvarkybos reglamente PTR 3.08.01:2013 „Tvarkybos darbų rūšys“, patvirtintame Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. IV-663 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.08.01:2013 „Tvarkybos darbų rūšys“ patvirtinimo“, Paveldo tvarkybos reglamente PTR 2.13.01:2022 „Archeologinio kultūros paveldo tvarkyba“, patvirtintame Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymo Nr. IV-538 „Dėl paveldo tvarkybos reglamento PTR 2.13.01:2022 „Archeologinio kultūros paveldo tvarkyba“ patvirtinimo“ (toliau – PTR „Archeologinio kultūros paveldo tvarkyba“), ir kituose kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose vartojamas sąvokas.

II. GAIRIŲ TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

4. Gairių tikslas – pateikti rekomendacinius siūlymus, sudarančius prielaidas valstybės ir savivaldybių institucijoms, visuomeninėms organizacijoms, savininkams ar valdytojams priimti nuoseklius ir pagrįstus sprendimus dėl bunkerio atkūrimo ir jau atstatytų bunkerio tvarkybos ir priežiūros.

5. Gairių tikslo įgyvendinimui keliama uždaviniai:

5.1. atlikti bunkerio aprašomąją ir lyginamąją analizę esamos situacijos įvertinimui, apimančią:

5.1.1. bunkerio statistinių duomenų apžvalgą;

5.1.2. bunkerio atstatymo istorinį kontekstą;

5.1.3. bunkerio atstatymo, tyrimų ir (ar) tvarkybos darbų praktiką;

5.1.4. teisinio reglamentavimo, lėmusio skirtingų sprendimų priėmimą dėl bunkerio atstatymo, pokyčius;

5.1.5. atstatytų bunkerio santykį su Kultūros vertybių registre (toliau – Registras) registruotomis nekilnojamosiomis kultūros vertybėmis;

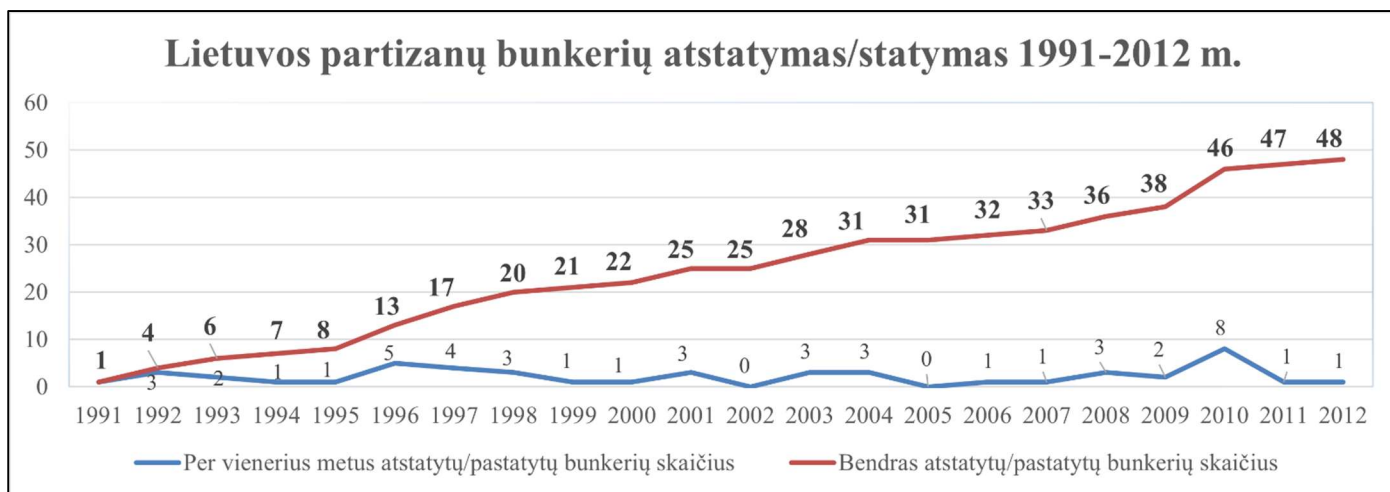
5.1.6. atstatytų bunkerio būklę ir ją lėmusias priežastis;

- 5.2. išskirti bunkerių kategorijas;
- 5.3. apibrėžti bunkerių atstatymo ir (ar) tvarkybos ir priežiūros principus;
- 5.4. pateikti rekomendacijas dėl bunkerių atstatymo (atkūrimo) ir minimalius reikalavimus bunkerių stebėsenai, priežiūrai ir tvarkybos (remonto) darbams, atsakomybių nustatymui.
6. Atstatytų bunkerių paplitimas ir atsatytų bunkerių sąrašas pateikti Gairių 1 ir 2 prieduose.

III. ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

7. **Bunkerių statistiniai duomenys.** Vertinant Lietuvos partizaninio karo trukmę, Lietuvos partizaniniame kare dalyvavusių partizanų skaičių bei naudojamų bunkerių kiekį, mokslininkų skaičiavimais galėjo būti įrengta nuo 5 000 iki 10 000 (ar daugiau) bunkerių¹. Detalesniam išlikusių bunkerių ir (ar) jų vietų vertinimui ir atrankai, tipams nustatyti, taip pat jų hierarchinei reikšmei Lietuvos partizanų organizacinėje struktūroje ar funkciniai paskirčiai (vadavietė, štabas, vasarinis, žieminis, laikinas, atsarginis (naudotas ar ne) identifikuoti vis dar trūksta išsamios inventorizacijos, kompleksinės analizės bei archeologinių ir istorinių-archyvinių tyrimų.

8. **Bunkerių atstatymo istorinis kontekstas,** teisinio reglamentavimo trūkumas bei paveldosaugos ir mokslo perspektyvų neįvertinimas lėmė, kad atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, buvę partizanai, jų ryšininkai, rėmėjai, politiniai kaliniai ir kiti sovietų represijas išgyvenę asmenys savo iniciatyva pradėjo aktyviai kasinėti ir atstatinėti bunkerius. Bunkeriai daugiausiai atstatinėti privačių asmenų ar visuomeninių organizacijų, turinčių tiesioginį santykį su Lietuvos Laisvės kovotojais. Į bunkerius buvo žvelgiama kaip į Lietuvos partizanų pasiaukojimo ir žūties vietas, o jų atstatymas buvo suprantamas kaip pagarbos ir atminimo Lietuvos partizaninio karo metais žuvusiems laisvės kovotojams ir jų kovos už laisvę, įamžinimas². Bunkerių vietų, kaip partizaninio karo mokslinių tyrimų šaltinio, vertė nebuvo pakankamai suprasta.

1 pav. Lietuvos partizanų bunkerių atstatymo ir imitacinių bunkerių statymo tendencijos nuo 1991 iki 2012 m.

Iš viso XX a. 10-ajame dešimtmetyje (nuo 1991 m.) ir XXI a. 2-ojo dešimtmečio pradžioje (iki 2012 m.) Lietuvoje (27-iose savivaldybėse) buvo iškasti ir atstatyti 37 bunkeriai autentiškose vietose (kas sudaro 77

¹ Žygelis, D., Vėlius, G. 2014. *Lietuvos partizanų bunkeriai, I dalis*. Karys, Nr. 7 (2014), p. 44-53; Istorikė Aistė Petrauskienė – apie gyvą partizanų istoriją, sovietinės propagandos įtaką ir radinius bunkeriuose, 2025-05-08, [interaktyvus], prieiga per: <https://lnm.lt/aktualijos/istorike-aiste-petrauskiene-apie-gyva-partizan-istorija-sovietines-propagandos-itaka-ir-radinius-bunkeriuose/>, [2025-12-12];

² Juodis, D. 2013. Atstatytų ir pastatytų partizanų slėptuvių būklė. LGRTC duomenys; Petrauskienė, A. 2016. *Lietuvos partizanų bunkerių ir žeminių atstatymas 1991–2011 m.* Gimtasai kraštas, T. 10, 2016, p. 44–45;

proc. visų atstatytų ir pastatytų bunkerių) ir pastatyta 11 imitacinių bunkerių³ (1 pav., 1–2 priedai). 4 iš pastarųjų šiuo metu yra kultūros paveldo objektų, registruotų Registre, teritorijose.

Bunkerių atstatymo ir statymo pabaigą lėmė ne teisinio reglamentavimo pokyčiai, bet bunkerių mokslinis ir paveldosauginis aktualizavimas XXI a. 1-ojo dešimtmečio pabaigoje – 2-ojo dešimtmečio pradžioje bei šviečiamoji veikla apie archeologinių tyrimų reikšmę bunkerių pažinimui⁴. 2011 m., buvo atstatytas paskutinis bunkeris autentiškoje vietoje, o 2012 m. buvo pastatytas paskutinis imitacinis bunkeris.

9. Bunkerių atstatymas, tyrimai ir (ar) tvarkyba:

9.1. *Lietuvos partizaninio karo dalyvių prisiminimai ir pasakojimai* sudarė pagrindą bunkerių atstatymui. Net 94,6 proc. bunkerių autentiškose vietose atstatyti remiantis tik amžininkų prisiminimais. Jie laikyti savarankišku ir pakankamu faktiniu pagrindu bunkerių atstatymui, nevertinant jų subjektyvumo, galimų atminties netikslumų ir selektyvumo, faktinių klaidų tikimybės, ribotų galimybių patikrinti liudininkų pasakojimus.

Istorinis kontekstas, teisinio reglamentavimo nebuvimas lėmė tai, kad bunkeriai buvo atstatomi visuomeninių organizacijų ar asmenų, turinčių emocinį santykį su šiais objektais, iniciatyva ir lėšomis, remiantis vienu šaltiniu – prisiminimais, ir netikrinant jų kitais nepriklausomais šaltiniais. Akcentuota atstatymo svarba, koncentruotasi į bunkerių formą, neskiriant pakankamai dėmesio detalėms. Siekiant sąlyginio patvarumo, bunkerių atstatymui naudotos neautentiškos (nebūdingos) medžiagos (betonas, gelžbetonis ir pan.), lygiagrečiai neskiriant dėmesio drenažui, tolesnės priežiūros strategijai.

Neatlikus archeologinių tyrimų, sunaikinant vietos autentiškumą, buvo atstatyti vieni reikšmingiausių bunkerių. Net 25 proc. autentiškose vietose be archeologinių tyrimų atstatytų bunkerių sudaro vadavietės ir štabų vietos.

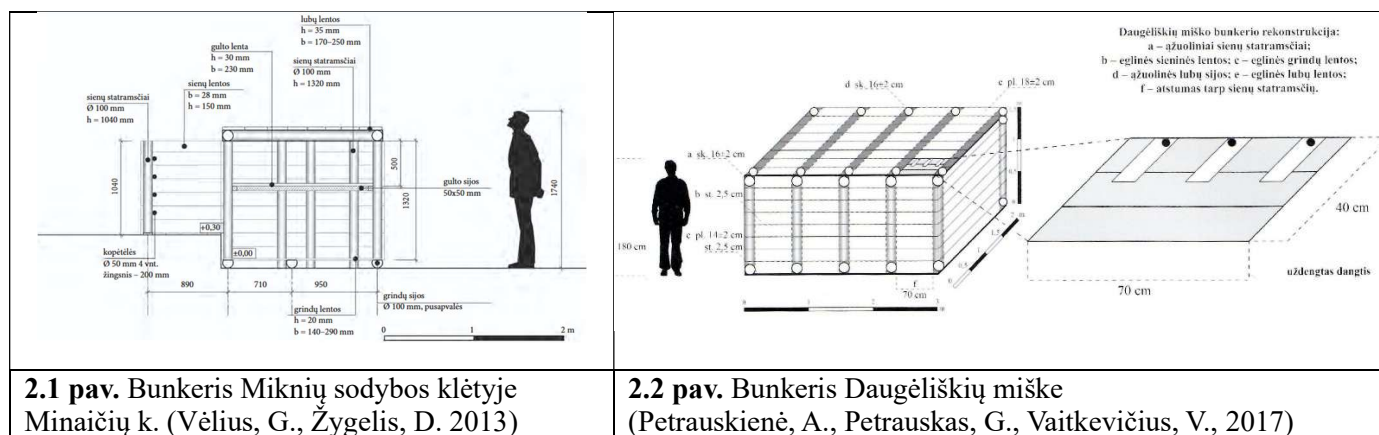
9.2. *Archeologiniai tyrimai ir jų rezultatų reikšmė bunkerių rekonstrukcijai ir atstatymui.* Prieš atstatant bunkerius, tik 2-iem atvejais (5,4 proc.) iš 37-ių buvo atlikti archeologiniai tyrimai. Pirmieji bunkerių archeologiniai tyrimai pradėti vykdyti tik 2010 m. ir jų pradžią lėmė įvairios priežastys: konfliktų archeologijos objektų Lietuvoje aktualizavimas, istorinės atminties įamžinimo poreikis valstybiniu mastu.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (toliau – LGGRTC) užsakymu 2010 m. tyrinėti bunkeriai Radviliškio r. sav., Grinkiškio sen., Minaičių k. ir Balandišio k., susiję su 1949 m. Lietuvos partizanų vadų susitikimo vieta Minaičių k.⁵. Miknių sodybos klėtyje įrengtame bunkeryje (Registre – Lietuvos partizanų ryšininkų Miknių sodybos slėptuvės-bunkerio vieta (u. k. 25934)), kuriame 1949 m. vasario 16 d. pasirašyta Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) Deklaracija, archeologiniai tyrimai surengti LGGRTC, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijai ir Radviliškio rajono savivaldybei nutarus 1949 m. Lietuvos partizanų vadų susitikimo vietoje pastatyti memorialą, atstatyti bunkerį ir įrengti muziejų. Archeologinių tyrimų duomenys tapo pagrindu Lietuvos partizanų bunkerio Miknių sodybos klėtyje rekonstrukcijai ir atstatymui (2.1 pav.).

³ Ten pat, p. 44–51; Registras [interaktyvus], prieiga per: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search>, [2025-11-13];

⁴ Petrauskas, G., Petrauskienė, A., 2014. *Naujausiųjų laikų konfliktų archeologija: Lietuvos partizaninio karo tyrimų atvejis*. Lietuvos archeologija, T. 40, p. 231–234; Petrauskas, G., Muradian, L., Kurilienė, A. 2024. *Archaeology of Modern Conflict and Heritage Legislation in Lithuania during Thirty Years of Restored Independence*. Internet Archaeology 66 (<https://doi.org/10.11141/ia.66.13>);

⁵ Vėlius, G. 2011. *Lietuvos partizanų bunkerio Balandišio kaime tyrinėjimai*. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 m. Vilnius: Lietuvos archeologijos draugija, 2011, p. 523–526; Vėlius, G. 2011. *Partizanų vadavietės bunkerio Minaičių kaime tyrinėjimai*. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 metais. Vilnius: Lietuvos archeologijos draugija, 2011, p. 527–531; Vėlius, G., Žygelis, D. 2013. *Pokario Lietuvos partizanų bunkeriai Minaičių ir Balandišio k. (Grinkiškio sen., Radviliškio r.)*. Lietuvos archeologija, T. 39, p. 177–234;

2 pav. Bunkerių rekonstrukcijos archeologinių tyrimų duomenimis.

Asmenine tyrėjų iniciatyva 2010 m. pradėti LLKS prezidiumo pirmininko pavaduotojo, Prisikėlimo apygardos vado, 1949 m. vasario 16 d. LLKS deklaracijos signataro Leonardo Vilhelmo Grigonio-Užpalio bunkerio (Registre – Lietuvos partizanų vadavietė (u. k. 33152)⁶), esančio Raseinių r. sav., Ariogalos sen., Daugėliškių k., archeologiniai tyrimai⁷, taip pat tapę svarbiu šaltiniu rekonstruojant bunkerį.

Žodinę informaciją apie minėto bunkerio įrangą (dangtį, konstrukciją, vidaus matmenis ir detales, gultus, ventiliacijos angas, drenažą) dar prieš archeologinius tyrimus suteikė Lietuvos partizanų ryšininkas. Dalis jos, kaip vėliau paaiškėjo, neatitiko archeologinių tyrimų rezultatų. Šios informacijos ir archeologinių tyrimų duomenų analizė leido rekonstruoti buvusią vadavietę (2.2 pav.). Visgi, net ir po išsamių tyrimų atkurtas bunkeris nesutampa su istoriniais ir archeologiniais duomenimis pagrįsta rekonstrukcija, kadangi dydis, aukštis, medžiagiškumas, konstrukcija buvo atkurta pagal iš anksto suplanuotą brėžinį ir iš turimų dar prieš tyrimus numatytų resursų. Atstatytas Daugėliškių miško bunkeris yra aukštesnis ir didesnis, nei fiksuotas archeologiniais tyrimais. Archeologinių tyrimų rezultatų neatitinka ir bunkerio konstrukcija bei vidaus⁸ įrangą.

Bunkerių archeologinių tyrimų duomenys leido ne tik nustatyti buvusį bunkerių dydį ir aukštį, konstrukciją, bet ir parodė, kad istoriniai šaltiniai ir liudininkų atsiminimai pateikia netikslią, buvusios situacijos neatitinkančią informaciją.

9.3. Tvarkybos ar statybos darbų projektai. Kadangi bunkeriai daugeliu atveju atstatinėti privačiomis ar visuomeninėmis iniciatyvomis, žodžiu susitarus su žemės sklypų savininkais ar valdytojais, tvarkybos ar statybos darbų projektai nerengti ir nederinti su jokiais institucijomis. Tokią situaciją iš dalies lėmė ir tai, jog dauguma Lietuvos partizanų bunkerių Registre registruoti vėliau, t. y. atstatymo metu jiems negaliojo paveldosaugos reikalavimai, taip pat institucinis pasyvumas istorinės atminties (bunkerių) aktualizavime.

1995–2010 m. parengti 3 tvarkybos darbų projektai, susiję su bunkerių atstatymu autentiškose vietose. 1995 m. pirmasis projektas parengtas bunkerui, kuriame 1951–1953 m. gyveno ir 1953 m. gegužės 30 d. buvo suimtas LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas Jonas Žemaitis-Vytautas (Registre – Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos prezidiumo pirmininko, generolo Jono Žemaičio-Vytauto vadavietė (u. k. 25501)), Jurbarko r. sav., Girdžių sen., Pavidaujo I k. Vadavietės atstatymas inicijuotas privačių asmenų,

⁶ Lietuvos partizanų vadavietė (u. k. 33152) Registre registruota 2011 m., 2024 m. paskelbta valstybės saugomu kultūros paveldo objektu. Registras [interaktyvus], prieiga per: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/458ee898-149f-4224-a5ed-d1bd2e356e2b>, [2025-12-01];

⁷ Petrauskas, G., 2011. *Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio štabo bunkerio Daugėliškių miške tyrimai*. Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2010 m. Vilnius: Lietuvos archeologijos draugija, 2011, p. 515–522; Petrauskienė, A., Petrauskas, G., Vaitkevičius, V. 2017. Partizanų bunkeris Daugėliškių miške. Raseinių krašto istorijos muziejus, 2017, p. 69–84;

⁸ Petrauskienė, A. 2016. *Lietuvos partizanų bunkerių ir žeminių atstatymas 1991–2011 m.* Gimtasai kraštas, T. 10, 2016, p. 46; Petrauskienė, A., Petrauskas, G., Vaitkevičius, V. 2017. Partizanų bunkeris Daugėliškių miške. Raseinių krašto istorijos muziejus, 2017, p. 69–84;

atstatymo projektas parengtas Jurbarko rajono savivaldybės administracijos architektės⁹, atstatymas finansuotas Jurbarko rajono savivaldybės administracijos. Apie 2010 m. parengtus projektus bunkerui, įrengtam Miknių sodybos klėtyje – Lietuvos partizanų ryšininkų Miknių sodybos slėptuvės-bunkerio vietai (u. k. 25934), Radviliškio r. sav., Grinkiškio sen., Minaičių k., ir bunkerui, esančiam Daugėliškių miške – Lietuvos partizanų vadavietei, Raseinių r. sav., Ariogalos sen., Daugėliškių k., detalesnė informacija pateikta Gairių 9.2 papunktyje.

2001 ir 2008 m. parengti 2 statybos darbų projektai imitacinių bunkerių statybai: imitaciniam bunkerui, kuris įrengtas Lietuvos partizanų užkasimo vietos ir kapų, vad. Skausmo kalneliu (u. k. 33545), teritorijoje, po tuo metu pastatyta koplyčia¹⁰ ir imitaciniam bunkerui Lietuvos liaudies buities muziejaus (dab. Lietuvos etnografijos muziejus) teritorijoje, įrengtam Pravienos upelio šlaite¹¹.

2018 ir 2022 m. parengti jau atstatytų bunkerių tvarkybos (remonto) darbų projektai: Dainavos apygardos vadavietei (u. k. 4399), Alytaus r. sav., Alytaus sen., Panemuninkų k., kurio remonto darbus inicijavo Nemuno kilpų regioninio parko direkcija (dab. Dzūkijos-Suvalkijos saugomų teritorijų direkcija) ir Lietuvos partizanų vadų Adolfo Ramanausko-Vanago ir pulkininko leitenanto Juozo Vitkaus-Kazimieraičio vadavietės (u. k. 25459), Varėnos r. sav., Merkinės sen., Kasčiūnų k., kurio remonto darbus inicijavo privatus asmenys.

Paveldo tvarkybos reglamente PTR 3.06.01:2014 „Kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų rengimo taisyklės“, patvirtintame Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2007 m. birželio 4 d. įsakymu Nr. IV-329 9 „Dėl Paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.06.01:2014 „Kultūros paveldo tvarkybos darbų projektų rengimo taisyklės“ patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. gegužės 13 d. įsakymo Nr. IV-341 redakcija) ir Paveldo tvarkybos reglamente PTR 3.08.01:2013 „Tvarkybos darbų rūšys“, patvirtintame Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. rugsėjo 25 d. įsakymu Nr. IV-663 „Dėl Paveldo tvarkybos reglamento PTR 3.08.01:2013 „Tvarkybos darbų rūšys“ patvirtinimo“, apibrėžta tvarkybos darbų projektų rengimo tvarka, darbų rūšys, specialiosios technologijos sunkiai pritaikomos šiai specifinei objektų grupei, ypatingai jau atstatytiems bunkeriams. Todėl pavieniai tvarkybos darbų projektai yra labai skirtingi tiek turiniu, tiek apimtimi. Tai iš dalies lemia ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialistų, besispecializuojančių tokio pobūdžio nekilnojamosiomis kultūros paveldo vertybėmis, trūkumas.

10. **Teisinio reglamentavimo analizė** rodo, kad, skirtingai nei dėl Lietuvos Laisvės kovotojų palaikų ekshumavimo, kurio tvarka buvo reglamentuota 1992 m., bunkeriams ilgą laiką nebuvo nustatytas joks papildomas teisinis reglamentavimas, požiūris į juos kaip į paveldosaugos ar mokslinių tyrimų objektą nesuformuotas. Tik po 2010 m. valstybinių institucijų ir asmeninėmis tyrėjų iniciatyvomis atliktų pirmųjų bunkerių (Daugėliškių miško, Balandiškio ir Minaičių) archeologinių tyrimų ir jų rezultatų sklaidos, požiūris į bunkerius tiek kaip į mokslinių tyrimų šaltinius, tiek kaip paveldosaugos objektus, ėmė kisti. Po bunkerių aktualizavimo mokslinėje literatūroje (D. Žygelio, G. Vėliaus, A. Petrauskienės, G. Petrausko, V. Vaitkevičiaus straipsniai) ir populiariojoje spaudoje¹² kiek suintensyvėjo jų registravimas Registre, bei sumažėjo jų žalojimo ir savavališkų kasinėjimų atvejų. Aktualizuotas ir tokių vietų statuso ir tyrimų teisinio reglamentavimo poreikis.

⁹ Išsamesnių duomenų nėra;

¹⁰ Statybą inicijavo Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos (toliau – LPKTS) Prienų skyrius, projektą finansavo Prienų rajono savivaldybės administracija ir LGGRTC Genocido ir rezistencijos aukų rėmimo fondas;

¹¹ Projektą inicijavo Lietuvos liaudies buities muziejus, projektą įgyvendino Lietuvos liaudies buities muziejus ir LGGRTC;

¹² Vėlius, G., Žygelis, D. 2013. *Pokario Lietuvos partizanų bunkeriai Mėnaičių ir Balandiškio k. (Grinkiškio sen., Radviliškio r.)*. Lietuvos archeologija, T. 39, 2013, p. 177-234; Petrauskienė, A., Petrauskas, G. 2014. Naujausių laikų konfliktų archeologija: Lietuvos partizaninio karo tyrimų atvejis // Lietuvos archeologija, T. 40, 2014, p. 221-253; Žygelis, D., Vėlius, G. 2014. *Lietuvos partizanų bunkeriai, I dalis*. Karys, Nr. 7 (2014), p. 44-53; Žygelis, D., Vėlius, G. 2014. *Lietuvos partizanų bunkeriai, II dalis*. Karys, Nr. 8 (2014), p. 48-53; Žygelis, D., Vėlius, G. 2014. *Lietuvos partizanų bunkeriai, III dalis*. Karys, Nr. 9 (2014), p. 46-53; Petrauskienė, A., Vaitkevičius, V. 2014. *Daugėliškių miško bunkerio paslaptys*. Iš laisvės kovų archyvo, 2014, p. 28-30; Petrauskienė, A., Petrauskas, G., Vaitkevičius, V. 2018. *Partizanų bunkeris Daugėliškių miške*. Vilnius, 2018; Petrauskas, G., Muradian, L., Kurilienė, A. 2024. Archaeology of Modern Conflict and Heritage Legislation in Lithuania during Thirty Years of Restored Independence // *Internet Archaeology* 66 (<https://doi.org/10.11141/ia.66.13>).

Paveldosaugos reikalavimai bunkeriams, registruotiems Registre kaip pavieniai objektai, kompleksinės dalys ar nustatytiems kultūros paveldo objektų vertingosiomis savybėmis, apibrėžti NKPAĮ, nustatyti Nekilnojamosios kultūros vertybės – įvykio, laidojimo ir mitologinės vietos tipiniame apsaugos reglamente, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 31 d. nutarimu Nr. 152 „Dėl nekilnojamųjų kultūros vertybių atskirų grupių tipinių apsaugos reglamentų patvirtinimo“, ar individualiuose apsaugos reglamentuose, specialiosios žemės naudojimo sąlygos apibrėžtos Lietuvos Respublikos specialiuju žemės naudojimo sąlygų įstatyme.

Nepaisant to, XXI a. 2-ojo dešimtmečio viduryje ir antroje pusėje vis dar buvo fiksuoti pavieniai bunkerių savavališkų kasinėjimų atvejai. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos (toliau – Departamento) ir LGGRTC iniciatyva PTR „Archeologinio kultūros paveldo tvarkyba“ naujoje redakcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2022 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. IV-46 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymo Nr. IV-538 „Dėl Paveldo tvarkybos reglamento PTR 2.13.01:2011 „Archeologinio paveldo tvarkyba“ patvirtinimo“ pakeitimo“, buvo reglamentuotas reikalavimas prieš vykdant žemės judinimo darbus bunkerių vietose ir (ar) jų aplinkoje, nepriklausomai ar jie įregistruoti Registre, atlikti archeologinius tyrimus. Šis reikalavimas ne tik užtikrina bunkerių apsaugą, informacijos apie juos surinkimą, bet kartu reglamentavo administracinę atsakomybę bei sustabdė savavališkus bunkerių kasinėjimus ir jų atstatymus.

11. *Atstatytų bunkerių santykis su Registre registruotomis nekilnojamosiomis kultūros vertybėmis.* Registre kaip pavieniai kultūros paveldo objektai yra registruoti 38 bunkeriai, iš kurių 16 priskiriami vadavietėms, štabų vietoms, kaip kompleksinės dalys registruotos 2 slėptuvių-bunkerių vietos. 119 slėptuvių-bunkerių vietų yra nustatytos Lietuvos partizanų stovyklų, mūšių ar kautynių ir žūties vietų vertingosiomis savybėmis. Iš viso vienaip ar kitaip Registre yra registruota ir paveldosaugos reikalavimai taikomi 159-iems bunkeriams¹³.

Šiuo metu Registre yra įregistruoti ar yra kultūros paveldo objektų teritorijose 29 atstatyti bunkeriai: 1 įregistruota kaip kompleksinė dalis, 23 nustatyti vertingosiomis savybėmis, 5 yra kultūros paveldo objektų teritorijose. 4 iš kultūros paveldo objektų teritorijose esančių bunkerių yra imitaciniai.

Pagal statusą šie kultūros paveldo objektai pasiskirsto į registrinius – 17, inicijuotus skelbti valstybės saugomais – 1, valstybės saugomus – 8, kultūros paminklus – 3.

Vertinant apytikslį bendrą naudotų skaičių ir Registre registruotų ir (ar) atstatytų bunkerių skaičių, darytina pirminė prielaida apie gana nedidelį sužalotų šių kultūros paveldo objektų procentą. Tačiau vertinant Registre registruotų bunkerių skaičių ir tai, kad Registre registruojami reikšmingiausi ir (ar) su svarbiais istoriniais įvykiais susiję, situacija reikalauja kritiškesnio vertinimo. 25-i autentiškose vietose atstatyti bunkeriai sudaro 15 proc. visų Registre registruotų (kultūros paveldo objektais ar vertingosiomis savybėmis) bunkerių.

Esamą situaciją lėmė tai, kad tik Miknių sodybos buvusioje klėtyje įrengtas bunkeris (Registre – Lietuvos partizanų ryšininkų Miknių sodybos slėptuvės-bunkerio vieta (u. k. 25934), Radviliškio sen., Grinkiškio sen., Minaičių k.) prieš priimant sprendimą jį atstatyti, buvo registruotas Registre. Visais kitais atvejais atstatymas vyko ne kultūros paveldo objektų teritorijose, paveldosaugos reikalavimai tokio pobūdžio darbams nebuvo taikyti, darbai vykdyti įvairių fizinių ir juridinių asmenų (dažniais atvejais ne savininkų ir valdytojų), nerengiant ir nederinant statybos ar tvarkybos darbų projektų.

¹³ Priskyrimas yra sąlyginis, nes neretai analogiškai bunkeriai Registre gali būti įregistruoti skirtingai, priklausomai tuo metu galiojančių vertinimo kriterijų, taikomų praktikos, Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos akto (toliau – Aktas) projekto rengėjo ar Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos (toliau – Vertinimo taryba) vieno ar kitų istorinių faktų, savybių reikšmingumo suvokimo ir jų svarbos kultūros paveldo objektams nustatant sandarą, tipą, vertingąsias savybes.

Lentelė 1. Bunkerių atstatymo ir registravimo Registre laiko santykis.

Laiko intervalas nuo bunkerio atstatymo iki registravimo Registre	Bunkeriai autentiškoje vietoje	Imitaciniai bunkeriai kultūros paveldo objektų teritorijose	Bendras skaičius
Registruota iki atstatymo	1	0	1
Tais pačiais metais (< 1)	2	0	2
Po 1–5 metų	4	1	5
Po 6–10 metų	5	1	6
Po 11–20 metų	6	1	7
Daugiau kaip po 20 metų	7	1	8
Iš viso:	25	4	29

Registre jie registruoti ar nustatyti vertingosiomis savybėmis vėliau. Daugiau kaip pusė atstatytų bunkerių Registre registruoti praėjus daugiau nei 10 ar 20 metų nuo jų pirminio atstatymo (Lentelė 1). Tai neabejotinai turi įtakos atstatytų bunkerių, registruotų Registre, situacijai (fiksuotiems atstatymų sprendiniams, autentiškumui, būklei ir pan.).

12. *Atstatytų bunkerių būklė* yra nevienoda (Lentelė 2) dėl įvairių tai lemiančių aplinkybių:

12.1. *Projektinių sprendinių.* Tik dviem – Lietuvos partizanų ryšininkų Miknių sodybos slėptuvės-bunkerio vietos (u. k. 25934), Radviliškio sen., Grinkiškio sen., Minaičių k., ir Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos prezidiumo pirmininko, generolo Jono Žemaičio-Vytauto vadavietės (u. k. 25501), Jurbarko r. sav., Girdžių sen., Pavidaujo I k., – atvejais bunkeriai pastatyti betoninėse kapsulėse, apsaugant medines konstrukcijas nuo gamtinių ir kitų šalutinių veiksnių bei tokiu būdu užtikrinant jų patvarumą. Tuo tarpu tiesioginis sąlytis su gruntu (ypač nenaudojant hidroizoliacinių medžiagų, neįpregnuojant medienos ir neįrengiant drenažo) lemia atstatytų bunkerių neilgaamžiškumą ir nuolatinės priežiūros poreikį.

12.2. *Bunkerių lokacijos.* Miškuose esantys bunkeriai (37 vnt.), kurie sudaro 77 proc. visų atstatytų bunkerių, išsiskiria problematiškiausia būkle. Net 57 proc. jų yra blogos būklės arba visai sunykę (sugriuvę)¹⁴. Statistiniai duomenys leidžia daryti prielaidą, kad miško aplinka didina natūralų nykimą (dėl drėgmės, gruntinio vandens, šaknų, grunto, vėjovartų), o sudėtingesnis pasiekiamumas apsunkina reguliarią stebėseną ir priežiūrą.

Geriausia būklė fiksuojama bunkerių (tiek atstatytų autentiškoje vietoje, tiek imitacinių), esančių sodybose (80 proc. – gera būklė), muziejuose (100 proc. – gera būklė), kapinėse (1 priedas). Tai sietina su natūraliai sukurta apsaugos aplinka, lemiančia nuolatinę priežiūrą: aiškiu atsakomybės subjektu (valdytoju), atstatytų bunkerių infrastruktūra (pasiekiamumu) ir (ar) atstatytų bunkerių naudojimu edukaciniais tikslais.

Lentelė 2. Atstatytų bunkerių būklės statistiniai duomenys.

Būklė	Bunkeriai autentiškose vietose		Imitaciniai bunkeriai	
	Skaičius (vnt.)	Dalis (proc.)	Skaičius (vnt.)	Dalis (proc.)
Gera	9	24,3	6	54,5
Patenkinama	11	29,7	2	18,2
Bloga	8	21,6	2	18,2
Sunykęs (sugriuvęs)	9	24,3	1	9,1
Iš viso:	37	100	11	100

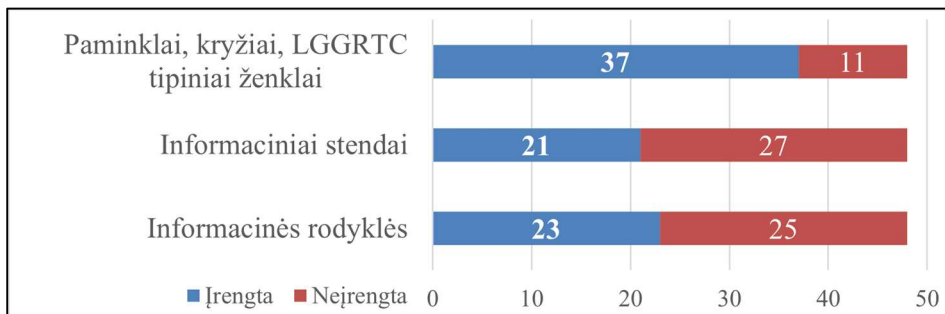
¹⁴ Būklės apibūdinamas: gera – objektas prižiūrimas, funkciškai išlikęs; patenkinama – reikalinga periodinė priežiūra ir (ar) tvarkybos darbai; bloga – konstrukcijos pažeistos, bet objektas dar egzistuoja; sunykęs (sugriuvęs) – materialus objektas (statinys) prarastas;

12.3. *Atsakomybių ir priežiūros ar tvarkybos darbų galimybių.* Bunkerių atstatymų istorinis kontekstas (detalesnį žr. Gairių 8 punkte), oficialaus derinimo su savininkais ar valdytojais neapibrėžtumas, lėmė tai, kad daugeliu atvejų bunkerių atstatymo iniciatoriai ir (ar) priežiūrėtojai bei valdytojai yra skirtingi fiziniai ar juridiniai asmenys. Atstatyti bunkeriai tapo bešeimininkiais, juridškai neįteisintais statiniais, kurių priežiūros ir tvarkybos darbų vykdymas nėra numatytas valdytojų funkcijose (pvz., VI Valstybinių miškų urėdija).

Vienkartinės (dažniausiai privačių asmenų) iniciatyvos, be aiškaus atsakomybių apibrėžimo, nuolatinio priežiūros plano didžiąja dalimi lėmė tai, kad 10 atstatytų bunkerių šiuo metu yra visiškai sunykę (sugriuvę) ir 10 atstatytų bunkerių yra blogos būklės.

Nors pastebima tendencija, jog visuomeninių organizacijų, viešųjų juridinių asmenų su aiškia valdymo struktūra (Lietuvos šaulių sąjungos vietos padaliniai, LPKTS skyriai), valstybės ar savivaldybių institucijų iniciatyvos, jų tarpusavio kooperavimasis bei bendradarbiavimas su miškų urėdijomis (dab. VI Valstybinių miškų urėdija) girininkijomis sudaro prielaidas reguliariai priežiūrai bei tokių vietų aktualizavimui (įrengiant informacines rodykles, informacinius ženklus, paminklus, atstatytų bunkerių aplinkoje organizuojant valstybinius renginius, šaulių priesaikos ceremonijas, minint bendruomenėms

svarbius Lietuvos partizaninio karo įvykius). Viena ar kelių priežiūrėtojų buvimas tiesiogiai koreliuoja su atstatytų bunkerių aktualizavimu (2 priedas, 3 pav.) ir būkle. Visgi, tvarkybos (remonto) darbai, susiję su nemažų finansinių ir žmogiškųjų išteklių poreikiu, išlieka labai riboti.

3 pav. Atstatytų bunkerių, jų aplinkos aktualizavimo ir sklaidos tendencijos.

Statistiniai duomenys rodo, kad atstatytų bunkerių tvarkybos (remonto) darbai vykdyti 17-os atstatytų bunkerių atvejais (2 priedas): 12 atvejų tvarkybos (remonto) darbai vykdyti bent 1 kartą, 4 atvejais – 2 kartus, 1 atveju – 3 kartus. 3 atvejais fiksuota nuolatinė atstatytų bunkerių priežiūra.

Nevykdamas nuolatinės priežiūros ir tvarkybos (remonto) darbų, būtinų kapitalinių konstrukcijų išsaugojimui, atstatytų bunkerių egzistavimo trukmė yra ne ilgesnė nei 10 metų. Iš visų 48 atstatytų bunkerių 15-os bunkerių būklė vertintina kaip gera, 13-os – kaip patenkinama, 10-ies – kaip bloga, o 10 atstatytų bunkerių yra sunykę (sugriuvę).

Pastebima tendencija, kad imitaciniai bunkeriai yra geresnės būklės nei atstatyti autentiškose vietose. 54 proc. autentiškose vietose atstatytų bunkerių yra geros ar patenkinamos būklės, 46 proc. – blogos būklės ar yra sunykę (sugriuvę). Tuo tarpu beveik 73 proc. imitacinių bunkerių yra geros ir patenkinamos būklės, 27 proc. – blogos būklės ar yra sunykę (sugriuvę). Tai neabejotinai lėmė pirminiai tikslai (dažniais atvejais siejami su edukacija) ir nuolatinė atstatytų bunkerių priežiūra.

13. **Bunkeriai, istorinė atmintis ir aktualizavimas.** Bunkeriai, kaip objektai, susiję su Lietuvos laisvės kovomis, yra svarbūs valstybės politikos, istorinės atminties ir vietos bendruomenių identiteto kontekste, jiems skiriamas didelis visuomenės dėmesys. Neretai bet koks šių objektų įamžinimas sulaukia ne tik dalykinių, bet ir emocinių vertinimų, nulemtų asmeninių patirčių, vertybinių nuostatų.

13.1. *Istorinė atmintis.* Daugelis atstatytų bunkerių yra susiję su vienu ar kitu konkrečiu Lietuvos partizaninio karo istoriniu įvykiu ar asmenybe. Tai, kad 25-iuose atstatytuose bunkeriuose ar šalia jų yra žuvę Lietuvos partizanai, leidžia pastaruosius objektus vertinti ne tik kaip materialius statinius, bet ir kaip istorinės atminties vietas, viešosios pagarbos erdves.

Problemas tebekelia aiškių istorinio ir memorialinio paveldo vertinimo ir atrankos įpaveldinimui ir (ar) įamžinimui kriterijų trūkumas. Nors mokslininkai ir paveldosaugos specialistai epizodiškai atnaujina

diskusijas dėl Lietuvos partizanų žūties vietų (kuriose nėra užkastų palaikų) saugojimo tikslingumo ir jiems taikytinų paveldosaugos sąlygų, tačiau esant įvairiems specifiniams atvejams ir išsiskiriant pozicijoms, sprendimai dėl tokių vietų vertinimo ir atrankos įpaveldinimui ir (ar) įamžinimui kriterijų kol kas nepriimti.

13.2. *Edukacija* yra vienas iš būdų ne tik aktualizuoti istorinę atmintį, pilietiškumą ir stiprinti supratimą apie Lietuvos laisvės kovas, bet ir sudaryti prielaidas atstatytų bunkerių išsaugojimui. Edukacinė funkcija yra viena iš dažniausiai pasitaikančių atstatytų bunkerių „įveiklinimo“ formų (apimant organizuojamus renginius, minėjimus, edukacinius užsiėmimus (muziejų atvejais), įtraukimą į žygių maršrutus. Informacinės rodyklės ir informaciniai stendai, atstatytų bunkerių gera ar patenkinama būklė, pakartotiniai tvarkybos (remonto) darbai fiksuojami daugiausiai tose vietose, kuriose organizuojami renginiai, minėjimai ir kita veikla (2 priedas).

Tai leidžia daryti išvadą, kad edukacija veikia ne tik kaip istorinio turinio perteikimo priemonė, bet ir kaip efektyvus paveldosaugos instrumentas, užtikrinantis objekto aktualizavimą ir ilgalaikę priežiūrą. Todėl atstatytų bunkerių edukacinė funkcija galėtų būti laikytina ne papildoma, o esmine atstatytų bunkerių išsaugojimo strategijos dalimi, ypač autentiškų vietų atveju, kur fizinis nykimas yra didžiausias.

Šis požiūris įgalina pereiti nuo pavienių objektų vertinimo prie teritoriniu ir tinkliniu principu grindžiamo valdymo, kuomet atstatyti bunkeriai jungiami į teminius maršrutus ir (ar) edukacines trasas, taip padidinant jų pasiekiamumą, aktualizavimą visuomenei ir užtikrinant periodiškus tvarkybos darbus. Remiantis statistiniais duomenimis, maršrutų kūrimui prioritetinės yra savivaldybės, kuriose fiksuojama didžiausia atstatytų bunkerių koncentracija – Varėnos r. sav. (5), Anykščių r. sav. ir Prienų r. sav. (po 4), Panevėžio r. sav., Telšių r. sav. ir Pasvalio r. sav. (po 3), Joniškio r. sav., Jurbarko r. sav., Kauno r. sav., Rokiškio r. sav., Mažeikių r. sav. (po 2). Į edukacines veiklas tikslinga įsitraukti ir saugomoms teritorijoms, kuriose yra 18-a atstatytų bunkerių.

IV. BUNKERIŲ KATEGORIJOS IR JŲ ATSTATYMO, PRIEŽIŪROS IR (AR) TVARKYBOS DARBŲ PRINCIPAI

14. Atsižvelgiant į atliktą analizę, bunkeriai ir (ar) jų vietos išskiriamos į šias kategorijas:

14.1. A kategorija – autentiškų bunkerių vietos;

14.2. B kategorija – autentiškose vietose atstatyti bunkeriai:

14.2.1. B1 kategorija – autentiškose vietose atstatyti bunkeriai, Registre registruoti kaip kultūros paveldo objektai ar nustatyti kultūros paveldo objektų vertingosiomis savybėmis;

14.2.2. B2 kategorija – autentiškose vietose atstatyti bunkeriai, esantys teritorijose, kuriose netaikomi paveldosaugos reikalavimai.

14.3. C kategorija – imitaciniai bunkeriai, edukaciniais ar kitais tikslais pastatyti neautentiškose vietose:

14.3.1. C1 kategorija – imitaciniai bunkeriai, esantys Registre registruotose kultūros paveldo objektų teritorijose;

14.3.2. C2 kategorija – imitaciniai bunkeriai, esantys teritorijose, kuriose netaikomi paveldosaugos reikalavimai.

15. Bunkerių atstatymas, priežiūra ir tvarkybos darbai vykdomi laikantis šių principų:

15.1. Istorinio pagrįstumo principo – atstatymas, priežiūra ir tvarkybos darbai grindžiami patikimais archyviniais duomenimis, istoriniais ir archeologiniais tyrimais, vengiant hipotetinių ir keliais šaltiniais nepatikrintų sprendinių (taikoma A, B1, B2, C1, iš dalies C2 kategorijoms).

15.2. Autentiškumo principo – atstatymo, priežiūros ir tvarkybos darbais siekiama kiek įmanoma tiksliau atkurti ir išsaugoti autentišką objekto formą, medžiagiškumą, struktūrą ir istorinę aplinką, nekurti istorinio laikotarpio neatitinkančių elementų (taikoma A, B1, B2, C1, iš dalies C2 kategorijoms).

15.3. Kontekstualumo principo – atstatymo, priežiūros ir tvarkybos darbai vykdomi išsaugant bunkerio ryšį su jo natūralia ir istorine aplinka, supančiu kraštovaizdžiu, atsižvelgiant į vietos funkcinį pobūdį

ir atstatymo, priežiūros ir tvarkybos darbais nesukeliant neigiamų pasekmių objektui ar jo aplinkai (taikoma A, B1, B2, iš dalies C1 kategorijoms).

15.4. Minimalios intervencijos principo – atliekant priežiūros ar tvarkybos darbus taikomos tik būtinos ir proporcingos priemonės, vengiant perteklinių ar negrįžtamų intervencijų, nedarant poveikio netirtoms objekto dalims ar jo aplinkai (taikoma A, B1, B2, iš dalies C1 kategorijoms).

15.5. Istorinės atminties ir viešosios pagarbos principo – bunkeriai tvarkomi kaip atminties ir viešosios pagarbos vietos, vengiant pramoginio pobūdžio sprendimų, ypač tais atvejais, kai yra duomenų apie bunkeriuose ar jų aplinkoje žuvusius Lietuvos partizanus (taikoma A, B1, B2, iš dalies C1 kategorijoms).

15.6. Atsakomybės ir tęstinumo principo – bunkerių atstatymas galimas tik ypatingais atvejais ir esant aiškiai apibrėžtam valdytojui ar prižiūrėtojui, parengus ilgalaikės stebėsenos, priežiūros ir tvarkymo darbų strategijas ar planus (taikoma A kategorijai).

V. REKOMENDACIJOS BUNKERIŲ ATKŪRIMUI

16. Esant poreikiui atkurti (atstatyti) bunkerius, rekomenduojama prioritetą teikti neautentiškoms vietoms (muziejų teritorijoms, specialiai pritaikytoms ekspozicinėms ar kitoms erdvėms), kuriuose galima taikyti tipinius projektinius sprendinius. Toks atkūrimas (atstatymas) neturėtų poveikio autentiškoms vietoms, tačiau atliktų edukacinę funkciją.

17. Bunkerių atkūrimas autentiškose vietose, taip kaip jis apibrėžtas NKPAĮ, nėra laikytinas universalia ar siektina paveldosaugos priemone. Atsižvelgiant į istorinį ir, neretai, memorialinį tokių objektų pobūdį, atkūrimas autentiškose vietose rekomenduojamas tik labai išskirtiniais atvejais (pavyzdžiui, įgyvendinant strateginius istorinės atminties aktualizavimo tikslus ir pan.), vadovaujantis galiojančiais teisės aktų reikalavimais ir laikantis į Gairių 15.1–15.6 papunkčiuose numatytų principų.

18. Priėmus sprendimą bunkerį atkurti autentiškoje vietoje, be Gairių 17 punkte nurodytų sąlygų, turi būti aiškiai apibrėžtos valstybės ar savivaldybių institucijų atsakomybės, parengtas ilgalaikis stebėsenos, priežiūros ir tvarkybos (remonto) darbų planas, užtikrinantis atkurto bunkerio būklės kontrolę ir išsaugojimą.

VI. REKOMENDACIJOS ATSTATYTŲ BUNKERIŲ STEBĖSENAI, PRIEŽIŪRAI IR TVARKYBOS DARBAMS

19. Siekiant užtikrinti atstatytų bunkerių nuolatinę stebėseną, priežiūrą ir atlikti savalaikius tvarkybos darbus, būtinas aiškus atsakomybių apibrėžimas, asmenų, vykdančių stebėseną bei minimalius priežiūros ir tvarkybos darbus, paskyrimas.

20. *Atstatytų bunkerių stebėseną* yra privalomas, tęstinis procesas, skirtas laiku nustatyti objektų būklės pokyčius bei užtikrinti proporcingų priežiūros bei tvarkybos priemonių taikymą.

21. Siekiant užtikrinti savalaikį būklės pokyčių fiksavimą, rekomenduojamas stebėsenos periodiškumas, atsižvelgiant į atstatytų bunkerių aplinką:

21.1. miškuose – 2 kartai per metus ir po stichinių reiškinių;

21.2. muziejuose, sodybose – 1 kartas per metus ir po stichinių reiškinių, incidentų.

22. Rekomenduojama, kad stebėsenos metu vertinimas apimtų:

22.1. stogo ar dangos (dangos vientisumo, sujungimų, laikomųjų rąstų, sijų (deformacijas, puvinius) būklę, stogo ar dangos sąlytį su gruntu);

22.2. hidroizoliacijos ir drenažo būklę (paviršinių ir gruntinių vandenų nukreipimą, tranšėjų pralaidumą, vandens kaupimosi ir pelkėjimo židinius, įėjimo mazgų sandarumą);

22.3. ventiliaciją (oro angas, kondensato žymes, pelėsį, esamą mikroklimatą);

22.4. konstrukcijų būklę (medienos skeldėjimą, skerspjūvio netektis, metalinių elementų koroziją, atraminių mazgų stabilumą);

22.5. prieigas ir saugą (tako būklę, slinktis, šaknis, šlaitų eroziją, kritusių medžių riziką, turėklų, užtvarų funkcionavimą);

22.6. informacinės infrastruktūros (stendų, rodyklių, įamžinimo elementų, tokių kaip atminimo lentos, paminklai, kryžiai,) stabilumą ir būklę.

23. Atsižvelgiant į periodinės stebėsenos rezultatus – fiksuotus būklės pokyčius – turėtų būti priimami atitinkami sprendimai (gera – artimiausia patikra pagal grafiką; patenkinama – planuojami mažesnės apimties tvarkybos darbai ir ankstesnė patikra; bloga – planuojamos skubios priemonės).

24. Priežiūros darbus rekomenduojama atlikti kasmet pagal poreikį. Einamieji priežiūros darbai, nereikalaujantys didelių finansinių ar žmogiškųjų išteklių, apima:

24.1. vandens nuvedimą (latakų, drenažo išvalymą, nuolydžių atkūrimą, užsikimšusių vietų išvalymą);

24.2. želdinių priežiūrą (savaiminių želdinių, šaknų konstrukcijose pašalinimą, pavojingų sausulių sutvarkymą);

24.3. ventiliacijos tvarkymą (angų apsaugojimą, tinklelių nuo gyvūnų įrengimą ir pan.);

24.4. medienos priežiūrą (pažeistų vietų lokalus konservavimą, sunykusių konstrukcijos dalių pakeitimą);

24.5. informacinės infrastruktūros tvarkymą (informacinių stendų atnaujinimą, informacinių rodyklių, matomumo užtikrinimą).

25. Tvarkybos (remonto) darbai pagal apimtį išskiriami į mažos apimties (profilaktinius) ir didelės apimties (kapitalinių konstrukcijų, mazgų) tvarkybos darbus.

26. Mažos apimties tvarkybos darbus rekomenduojama atlikti kas 3–5 metus arba pagal būklę. Mažos apimties tvarkybos (remonto) darbus apima:

26.1. stogo konstrukcijų remontą (dangos sujungimo vietų atnaujinimą, lokalų rąstų pakeitimą būtinais atvejais, laikantis minimalios intervencijos principo);

26.2. hidroizoliacijos remontą (lokalų atnaujinimą, nepažeidžiant autentiškų sluoksnių, drenažo griovių profilavimą);

26.3. įėjimo mazgų remontą (slenksčių, laiptų, turėklų stabilizavimą);

26.4. vidaus erdvės remontą (grindų stabilizavimą, įrangos atnaujinimą).

27. Nuolat atliekant stebėseną, priežiūros ir profilaktinius tvarkybos (remonto) darbus, išvardintus Gairių 20–26 punktuose, padidėtų atstatytų bunkerių geros būklės išsaugojimas. Tuo tarpu visai neatliekant savalaikių priežiūros ir tvarkybos darbų, mažos apimties priemonės gali nebeužtikrinti objekto stabilumo ar saugos. Todėl neišvengiamai gali tekti vykdyti didelės apimties (kapitalinių konstrukcijų, mazgų) tvarkybos darbus, atkuriant, keičiant kapitalines (laikančiąsias) konstrukcijas, pagrindinius konstrukcinius mazgus ar keisti techninius sprendinius, kas reikalautų ženkliai didesnių finansinių ir žmogiškųjų išteklių.

28. Atliekant atstatytų bunkerių tvarkybos (remonto) darbus, naudojamos istoriškai pagrįstos arba joms artimos medžiagos. Šiuolaikinės medžiagos naudojamos tik konstrukcinei saugai ar konstrukcijų ilgaamžiškumui užtikrinti, jas paslepiant.

29. Atstatytų bunkerių aplinka tvarkoma minimaliai, nekeičiant natūralaus kraštovaizdžio. Joje nerekomenduojama įrengti intensyvios (perkrautos) infrastruktūros, apšvietimo ar pramoginių elementų.

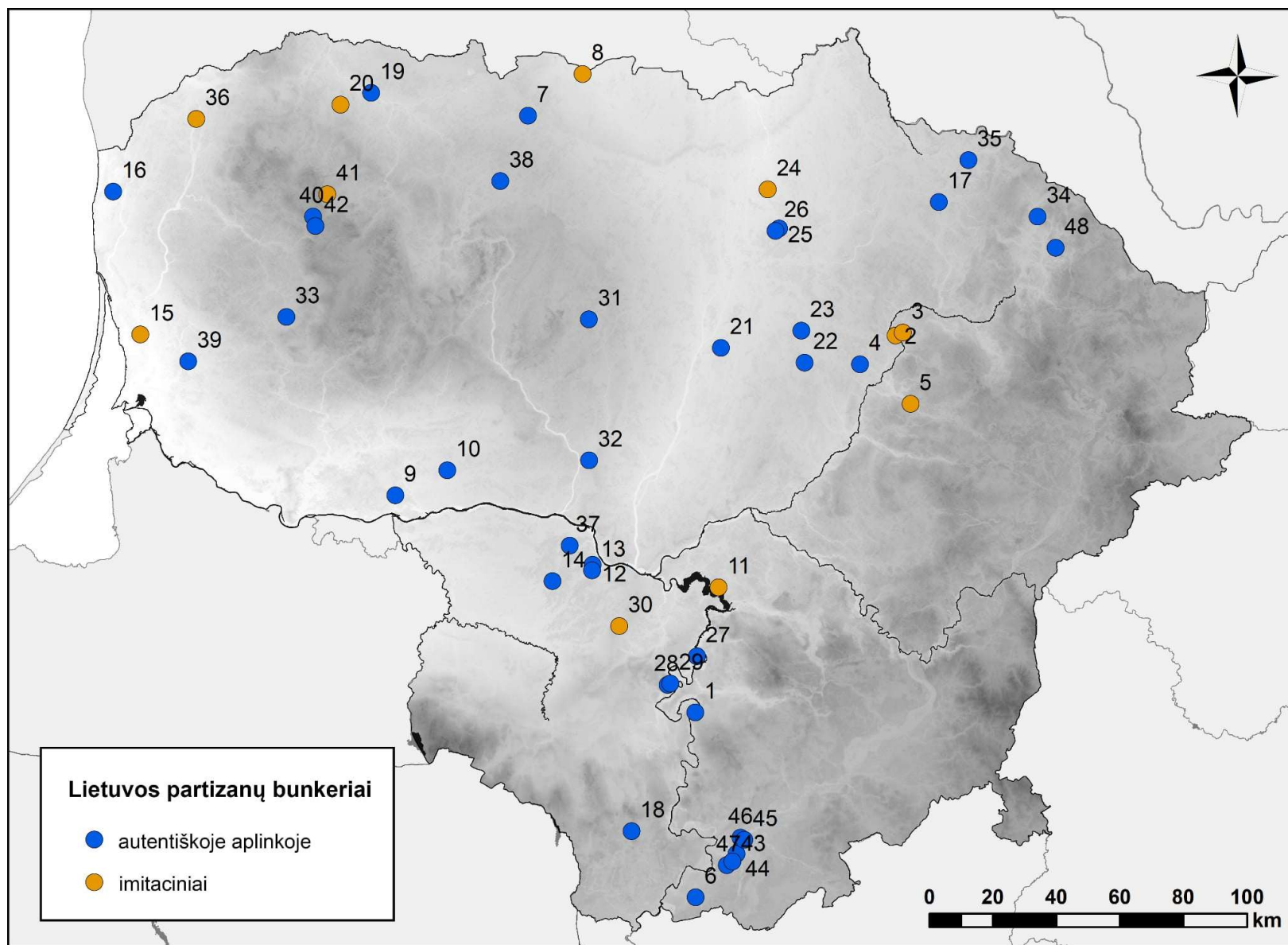
30. Priežiūros ir tvarkybos darbų metu esant poreikiui judinti gruntą naujose bunkerių ir (ar) jų aplinkos vietose, prieš vykdant tokio pobūdžio darbus, vadovaujantis PTR „Archeologinio kultūros paveldo tvarkyba“ reikalavimais, būtina atlikti archeologinius tyrimus.

VII. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

31. Gairių taikymui metodiškai vadovauja Departamento teritoriniai skyriai.

32. Ginčai dėl šio Gairių taikymo sprendžiami teisės aktų nustatyta tvarka.

ATSTATYTŲ LIETUVOS PARTIZANŲ BUNKERIŲ PAPLITIMAS

Pastaba. Numeracija atitinka Gairių 2 priede pateikiamą atstatytų Lietuvos partizanų bunkerių eiliškumą. *Brėžinys A. Kurilienės.*

ATSTATYTŲ LIETUVOS PARTIZANŲ BUNKERIŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalus kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
1.	Dainavos apygardos partizanų bunkeris. Vadavietė. Šiame bunkeryje 1947-08-11 žuvo Dainavos apygardos vadas Domininkas Jėčys-Ažuolis, partizanai Vaclovas Kavaliauskas-Juodvarnis, Mykolas Petrauskas-Aras, suimti V. Juozaitis-Vyturis, A. Macevičius-Linas, J. Petraška-Patrimpas, J. Puškorius-Girinis.	Dainavos apygardos vadavietė (u. k. 4399) Statusas: kultūros paminklas. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		1992-12-07	Alytaus r. sav., Alytaus sen., Panemuninkų k. Koordinatės¹: 505327, 6042137. Lokalizacija: Punios šilas (valstybinis); Saugoma teritorija: Nemuno kilpų regioninis parkas, Punios šilo kraštovaizdžio draustinis	Valstybinių miškų urėdija (toliau – VMU)	Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos (toliau – LPKTS) Alytaus skyrius, savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1991	Ne	Ne	VMU Alytaus regioninis padalinys, Punios girininkija	2012, 2019	patenkinama	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatyta atminimo lenta. Renginiai: vyksta minėjimai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Kultūros vertybių registras (toliau – Registras)
2.	-	-		+	-	Anykščių r. sav., Anykščių sen., Niūronių k. Koordinatės 568332, 6160823. Lokalizacija: Arklio muziejaus teritorija. Saugoma teritorija: Anykščių regioninis parkas.	Anykščių rajono savivaldybė	Lietuvos šaulių sąjunga (toliau – LŠS), Arklio muziejus. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena	2010	-	Ne	Arklio muziejus	-	gera	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: vyksta edukacijos "Ir tada buvo Žalgiris".	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016

¹ Koordinatės pateikiamos pagal Lietuvos koordinačių sistemą LKS-94.

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
3.	-	-		+	-	Anykščių r. sav., Anykščių sen., Sakių k. Koordinatės: 570552, 6161775. Lokalizacija: Pavarės miškas (privatus). Saugoma teritorija: -	Privati nuosavybė	L. Kulbickas. Lėšos: 870 Eur. (3000 Lt.). Medžiagiškumas: mediena.	2012	-	-	Privatūs asmenys (žemės sklypo savininkai)	-	patenkinama	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
4.	Algimanto apygardos Šarūno rinktinės partizanų bunkeris. Šiame bunkeryje 1950–1951 m. gyveno partizanai J.Kadžionis-Bėda, M.Kadžionienė, B.Paulauskas-Varpas.	-	+		-	Anykščių r. sav., Kavarsko sen., Naujokų k. Koordinatės: 557156, 6151762; Lokalizacija: Dabužių miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Lietuvos partizanas J. Kadžionis, savanoriškas darbas. Lėšos: 145 Eur. (500 Lt.). Medžiagiškumas: mediena.	2008	-	-	nėra	-	patenkinama	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
5.	-	Trakinių kaimo senųjų kapinių ir Lietuvos partizanų kapų kompleksas (u. k. 44338) Statusas: registrinis. Bunkeris yra kultūros paveldo objekto teritorijoje		+	2021-01-13	Anykščių r. sav., Kurklių sen., Trakinių k. Koordinatės: 573003, 6139305. Lokalizacija: kapinių teritorijoje. Saugoma teritorija: Virintos hidrografinis draustinis	Privati nuosavybė	Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto studentai, Šaulių studentų korporacija „Saja“. Lėšos: 145 Eur. (500 Lt.). Medžiagiškumas: mediena.	2009	-	-	Privatūs asmenys (žemės savininkai)	2010	patenkinama	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas medinis kryžius. Renginiai: vyksta kasmetinis renginys „Trakinių partizanai“.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
6.	Dainavos apygardos Merkio rinktinės partizanų bunkeris. Bunkeryje gyveno trys partizanai: B. Kukauskas-Kiškis, P. Suraučius-Ažuolinis, B. Sinkevičius-Paukštis.	-	+		-	Druskininkų sav., Viečiūnų sen., Latežerio k. Koordinatės: 505415, 5984067. Lokalizacija: Naujasodės miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: Kermušijos miško	VMU	1-mą kartą atstatė LPKTS Druskininkų skyriaus tremtiniai, 2-rą kartą – Druskininkų miškų urėdija, 3-čią kartą – Druskininkų miškų urėdija, krašto savanoriai ir Druskininkų	1997	-	-	LPKTS Druskininkų skyrius, Druskininkų rezistencijos ir tremties muziejus, VMU	2004, 2013	patenkinama	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: vyksta renginiai, įtrauktas į maršrutus.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, standai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
						pušies genetinis draustinis.		jaunieji šauliai. Bunkeris atstatomas ir rekonstruojamas talkų būdu, medieną teikė Druskininkų miškų urėdija. Lėšos: Šiam ir Balučio vadavietės atstatymui LGRTC skyrė 1594 Eur. (5500 Lt.) paramą. Medžiagiškumas: mediena, betonas, izoliacinės medžiagos.								
7.	Genio kuopos partizanų bunkeris. 1945–1946 m. Genio rinktinės partizanų stovyklavietės vieta	Lietuvos partizanų „Genio“ rinktinės stovyklos vieta (u. k. 29615) Statusas: valstybės saugomas. Bunkeris yra kultūros paveldo objekto teritorijoje.	+		2004-12-28	Joniškio r. sav., Gaižaičių sen., Juodeikių k. Koordinatės LKS-94 452731, 6230047. Lokalizacija: Tyrelio miškas (valstybinis); Saugoma teritorija: Žagarės regioninis parkas, Mūšos tyrelio telmologinis draustinis	VMU	Privati iniciatyva, mediena teikė Joniškio miškų urėdija. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	2001	-	-	Prižiūri VMU Jurbarko regioninis padalinys, Jurbarko r. sav. Gaižaičių seniūnija	-	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas akmeninis paminklas. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
8.	Prisikėlimo apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės štabo bunkeris. Netoli bunkerio vietos 1950 m. rugpjūčio 18-19 d. žuvo 5 Prisikėlimo apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio partizanai (K. Mikėnas-Balandis, B. Leveika-Komaras, J. Kilčiauskas-	Prisikėlimo apygardos vado pavaduotojo, Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės vado Kazio Mikėno-Balandžio ir kitų rinktinės štabo partizanų kautynių ir žūties vieta (u. k. 44805)		+	2025-06-17	Joniškio r. sav., Satkūnų sen., Spirakių k. Koordinatės: 469914, 6243110. Lokalizacija: Daunoravos miškas (privatus). Saugoma teritorija: -	Privati nuosavybė	Iniciatorius ir finansuotojas S. Tautvaišas. Atstatė Joniškio miškų urėdija, prisidėjo Joniškio istorijos ir kultūros muziejus. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena, betonas, geležis	2000	-	-	VMU Joniškio regioninio padalinio Joniškio girininkija	-	bloga	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas LGRTC tipinis ženklas ir 5 betoniniai paminklai. Renginiai: vyksta renginiai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, standai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
	Merkuras, K. Galiauskas-Mėnulis, A. Lukšys-Polka).	Statusas: registrinis. Bunkeris yra kultūros paveldo objekto teritorijoje.														
9	Kėstučio apygardos Jurbarko, Pavidaujo ir Girdžių partizanų, vadovaujamų P. Paulaičio, stovyklos bunkeris. Netoli bunkerio 1946 m. kovo mėn. žuvo partizanas B. Galvonas-Untis ir ryšininkas J. Povilaitis-Ažuolas.	-	+		-	Jurbarko r. sav., Jurbarkų sen., Žirniškių k. Koordinatės: 410944, 6110557. Lokalizacija: Plientrakio miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	LPKTS Jurbarko skyrius. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1997	-	-	nėra	-	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis standas: yra. Atminties ženklai: pastatytas medinis kryžius. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
10.	Kėstučio apygardos Vaidoto rinktinės Mindaugo būrio vado J. Palubecko bunkeris. Vadavietė. 1951–1953 m. bunkeryje gyveno LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas J. Žemaitis-Vytautas. Bunkeryje suimti J. Žemaitis-Vytautas, M. Žiliūtė-Eglutė ir E. Palubeckaitė-Liudas.	Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos prezidiumo pirmininko, generolo Jono Žemaičio-Vytauto vadavietė (u. k. 25501) Statusas: kultūros paminklas. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2001-01-25	Jurbarko r. sav., Girdžių sen., Pavidaujo I k.; koordinatės LKS-94 427301, 6118391; Lokalizacija: Šimkaičių miškas (valstybinis)	VMU	Privati iniciatyva, finansavo savivaldybė. Lėšos: 1450 Eur. (5000 Lt.). Medžiagiškumas: mediena, betonas	1995	-	⁺²	Jurbarko r. sav. Šimkaičių seniūnija	2003	gera	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis standas: yra. Atminties ženklai: pastatytas marmurinis kryžius. Renginiai: vyksta minėjimai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

² Projektą parengė Jurbarko r. sav. administracijos architektė G. Gadliauskienė.

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
11.	-	-		+	-	Kaišiadorių r. sav., Rumšiškių sen., Rumšiškių mstl. Koordinatės: 512598, 6081609. Lokalizacija: Lietuvos etnografijos muziejaus teritorija. Saugoma teritorija: Kauno marių regioninis parkas.	Lietuvos etnografijos muziejus	Iniciatorius J. Markevičius, Lietuvos etnografijos muziejaus darbuotojai ir savanoriai, LGGRTC. Lėšos: 17391 Eur. (60000 Lt.). Medžiagiškumas: mediena, betonas, metalas.	2001	-	+	Lietuvos etnografijos muziejus	-	gera	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: vyksta edukacijos, ekskursijos.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
12.	Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanų bunkeris. Vadavietė. Bunkeryje 1951-05-20 žuvo 5 Tauro apygardos partizanai: Tauro apygardos štabo visuomeninės dalies viršininko Juozo Totoraičio-Čigono ir kitų Lietuvos partizanų kautynių ir žūties vieta (u. k. 42602) Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.	Tauro apygardos štabo visuomeninės dalies viršininko Juozo Totoraičio-Čigono ir kitų Lietuvos partizanų kautynių ir žūties vieta (u. k. 42602) Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2018-04-24	Kauno r. sav., Zapyškio sen., Altoniškių k. Koordinatės: 473059, 6088669. Lokalizacija: Altoniškių miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	LŠS Ežerėlio 9-oji kuopa, Dubravos eksperimentinės-mokomosios urėdijos Kuro girininkija, savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena	1993	-	-	VMU Dubravos regioninio padalinio Kuro girininkija	2011	bloga	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatyti metalinis kryžius su atminimo lenta, Švč. Mergelės Marijos paminklas ir metalinis kryžius su Gedimino stulpais. Renginiai: minima partizanų žūties sukaktis.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
13.	J. Misevičiaus būrio partizanų bunkeris. Šalia bunkerio 1945-08-28 kautynėse su NKVD daliniu žuvo Z. Balsys, J. Čeičys-Aras.	Lietuvos partizanų stovyklos vieta (u. k. 33180) Statusas: registrinis.	+		2013-06-06	Kauno r. sav., Zapyškio sen., Papiškių k. Koordinatės: 472837, 6086928. Lokalizacija: Meištinės miškas (valstybinis).	VMU	Dubravos eksperimentinė-mokomoji miškų urėdija. Atstatė KASP savanoriai. Lėšos: 232 Eur. (800 Lt.). Medžiagiškumas: mediena	2001	-	-	LŠS Ežerėlio 9-oji kuopa, VMU urėdijos Dubravos regioninio padalinio Kuro girininkija	2013	bloga	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas metalinis kryžius.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, standai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
		Bunkeris yra vertingoji savybė.				Saugoma teritorija: -									Renginiai: vyksta renginiai.	
14.	Tauro apygardos štabo bunkeris. Vadavietė. 1949 m. gyveno ir netoli bunkerio žuvo Tauro apygardos vadas A. Grybinas-Faustas	LLKS Tarybos 1949 m. vasario 16-osios deklaracijos signataro Aleksandro Grybino-Fausto vadavietė (u. k. 33175) Statusas: inicijuotas skelbti valstybės saugomu. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2015-04-27	Kazlų Rūdos sav., Jankų sen., Pakalniškių k. Koordinatės: 460421, 6083483. Lokalizacija: Viliūšų miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	LŠS Kudirkos Naumiesčio kuopa. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena	1996	-	-	VMU Kazlų Rūdos regioninis padalinys	2009	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas akmeninis paminklas. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
15.	-	Priekulės laisvės kovų ir tremties istorijos muziejus (u. k. 36867) Statusas: registrinis. Bunkeris yra kultūros paveldo objekto teritorijoje.		+	2013-03-21	Klaipėdos r. sav., Priekulės sen., Priekulės m., Klaipėdos g. 29. Koordinatės: 330683, 6161180. Lokalizacija: Priekulės laisvės kovų ir tremties istorijos muziejaus teritorija. Saugoma teritorija: -	Gargždų r. sav.	Klaipėdos apskrities jūros 3-ioji rinktinė, rinktinės Šilutės šaulių skyrius, buvę tremtiniai, medžiagas teikė Klaipėdos geležinkeliai, Klaipėdos keliai. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena, betonas, geležis.	2009	-	-	Priekulės laisvės kovų ir tremties istorijos muziejus	-	gera	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: vyksta ekskursijos.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
16.	Žemaičių apygardos Kardo rinktinės partizanų bunkeris. Vadavietė. Netoli bunkerio 1949-02-07 žuvo 5 Žemaičių apygardos partizanai: P. Budrys-Šarūnas, V. Daugintis-Bagūnas, V. Gričius-Žilvinas,	Žemaičių apygardos Kardo rinktinės štabo viršininko Alfonso Knistauro-Ragūno ir kitų partizanų kautynių ir žūties vieta (u. k. 42708)	+		2018-06-05	Kretingos r. sav., Kretingos sen., Žibininkų k. Koordinatės: 322130, 6206120. Lokalizacija: Joskaidų miškas (privatus). Saugoma teritorija: -	UAB „Žibosa“	R. Matulevičienė, UAB "Žibosa", savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena	2008	-	-	UAB „Žibosa“	nuolat tvarkomas	gera	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas akmeninis paminklas. Renginiai: vyksta renginiai,	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
	A. Knystautas-Ragūnas ir S. Lissauskas-Antanas	Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.													intensyviai lankomas.	
17.	3-oios LLA Vytauto apygardos Šarūno rinktinės Algirdo kuopos „Bermonto pulko“ partizanų bunkeris. 1946-12-12 šioje vietoje žuvo 12 Vytauto apygardos Algirdo kuopos partizanų: J. Šiupinys-Bermontas, B. Adomonis-Uosis, F. Blažys-Batiška, I. Blažys, J. Kaunietis-Joniukas, J. Mikėnas-Ponulis, B. Naujikas-Žiogelis, J. Puluikis-Auksaburnis, J. Viduolis, V. Zolūba, V. Žalkauskas-Nastras, S. Hofmann-Jumba.	Lietuvos partizanų kautynių ir žūties vieta (u. k. 44270) Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2019-10-30	Kupiškio r. sav., Skapiškio sen., Salagalio k. Koordinatės: 581906, 6202842. Lokalizacija: Notigalės miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: Notigalės telmologinis draustinis.	VMU	Kupiškio miškų urėdija. Buvęs partizanų ryšininkas A. Matijošas. Rokiškio krašto muziejaus muziejininkai. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1996	-	-	VMU Kupiškio regioninis padalinys. Rokiškio krašto muziejus	2009	bloga	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: virš įėjimo prikalta atminimo lenta, šalia žeminės į beržą įkeltas medinis kryžius. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
18.	Dainavos apygardos partizanų bunkeris. Šioje vietoje 1951-09-27 žuvo 6 Dainavos apygardos partizanai: J. Gegužis-Diemedis, G. Urmanavičius-Pavasaris, B. Šalaševičius-Žilvitis, S. Krukonis-Žvaigždikis, A. Salinis-Skirmantas, B. Vainionis-Narsuolis; suimtas J.	Lietuvos partizanų kovos ir žūties vieta (u. k. 26422) Statusas: valstybės saugomas. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2002-03-29	Lazdijų r. sav., Seirijų sen., Demeniškių k. Koordinatės: 485216, 6004829. Lokalizacija: Bestraigiskės miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Lietuvos partizanai Č. Burneika, savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1998	-	-	Nėra	-	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas akmeninis paminklas su metaliniu kryžiumi. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalus kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
	Karpavičius-Medelis.															
19.	Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanų bunkeris. Bunkeryje 1948-01-07 žuvo Žemaičių apygardos Alkos rinktinės partizanai A.Švažas ir P. Šiuipys, suimtas L. Jonuškis.	-	+		-	Mažeikių r. sav., Mažeikių apylinkės sen., Krakių k. Koordinatės: 403370, 6237219. Lokalizacija: miškas prie Krakių k. (privatus). Saugoma teritorija: -	Privati nuosavybė	LŠS Mažeikių kuopa, savanoriškas darbas (astatė kuopos šauliai). Lėšos: 145 Eur. (500 Lt.). Medžiagiškumas: mediena, gelžbetonis.	2010	-	-	LŠS Mažeikių kuopa	-	patenkinama	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatyti medinis kryžius, akmeninis paminklas. Renginiai: vyksta renginiai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
20.	Bunkeris pastatytas remiantis Žemaičių apygardos partizanų, veikusių skirtingose vietose, prisiminimais	-		+	-	Mažeikių r. sav., Tirkšlių sen., Bružų k. Koordinatės: 393719, 6233523. Lokalizacija: miškas (privatus). Saugoma teritorija: -	Privati nuosavybė	Iniciatorius A. Degutis. Lėšos: 58 Eur. (200 Lt.). Medžiagiškumas: mediena, gelžbetonis	2010	-	-	Nėra	-	bloga	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
21.	Vyčio apygardos S. Eitminavičiaus-Rupūžėno būrio stovykla. 1944–1945 m. žeminėse gyveno „Rūpužėno“ būrio partizanai.	Lietuvos partizanų stovyklos vieta (u. k. 46046) Statusas: registrinis. Bunkeriai yra vertingosios savybės.	+		2024-09-17	Panevėžio r. sav., Krekenavos sen., Miško Palivarko k. Koordinatės: 513353, 6156953. Lokalizacija: Ramygalos miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: Krekenavos regioninis parkas.	VMU	Krekenavos regioninio parko direkcija, savanoriškas darbas. Lėšos: 290 Eur. (1000 Lt.). Medžiagiškumas: mediena.	2004	-	-	Krekenavos regioninio parko direkcija	-	bloga	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
22.	Vyčio apygardos Krikštaponio rinktinės bunkeris. Vadavietė. Bunkeryje 1949-07-31 žuvo Vyčio apygardos Krikštaponio rinktinės vadas J. Baltušnikas-Vienuolis, rinktinės vado pavaduotojas K. Tvaska-Rugelis,	Vyčio apygardos Krikštaponio rinktinės vado Jono Baltušniko-Vienuolio ir kitų Lietuvos partizanų kautynių ir žūties vieta (u. k. 42522)	+		2018-03-21	Panevėžio r. sav., Raguvos sen., Šilagalio k. Koordinatės: 539655, 6152302. Lokalizacija: Belelių miškas (privatus). Saugoma teritorija: -	Privati nuosavybė	Spėjama LPKTS Panevėžio skyrius, savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1996	Ne	Ne	Nėra	-	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas akmeninis paminklas. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, standai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
	partizanas J. Tumšys-Kytras	Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.														
23.	Vyčio apygardos partizanų bunkeris. Bunkeryje gyveno Vyčio apygardos partizanai.	-	+		-	Panevėžio r. sav., Velžio sen., Putiniškių k. Koordinatės: 538659, 6162353. Lokalizacija: Raguvo miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Spėjama, buvę politiniai kaliniai ir tremtiniai, nežinoma. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1996	-	-	Nėra	-	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas metalinis kryžius, medinis kryžius prikaltas medyje. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
24.	-	-		+	-	Pasvalio r. sav., Daujėnų sen., Smiltynės k. Koordinatės: 528066, 6206786. Lokalizacija: Žadeikių miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	LPKTS Pasvalio skyrius. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1997	-	-	nėra	-	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas medinis kryžius. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
25.	Žaliosios rinktinės Daujėnų būrio partizanų bunkeris. Bunkeryje gyveno Žaliosios rinktinės Daujėnų būrio partizanai, apleistas jį pastebėjus pašaliniam asmeniui	-	+		-	Pasvalio r. sav., Pumpėnų sen., Druciškių k. Koordinatės: 531660, 6194502. Lokalizacija: Žalioji giria (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Atstatė LŠS Pasvalio šaulių kuopa, prisidėjo Biržų miškų urėdijos Kriklinių girininkija. Lėšos: 580 Eur. (2000 Lt.), rekonstrukcija kainavo 725-870 Eur. (2500-3000 Lt.). Medžiagiškumas: mediena.	2003	-	-	LŠS Pasvalio šaulių kuopa	2013	patenkinama	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas medinis kryžius. Renginiai: vyksta renginiai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
26.	Žaliosios rinktinės partizanų bunkeris. Bunkeryje 1944–1945 m. gyveno vietiniai partizanai. 1945 m. lapkričio mėn. netoli bunkerio žuvo J. Tamošiūnas-Vyturis, nežinomas partizanas.	-	+		-	Pasvalio r. sav., Pumpėnų sen., Margių k. Koordinatės: 530528, 6193759. Lokalizacija: Žalioji giria (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Atstatė LŠS Pasvalio šaulių kuopa. Lėšos: 290-435 Eur. (1000-1500 Lt.). Medžiagiškumas: mediena.	2004	-	-	LŠS Pasvalio kuopa, VMU Biržų regioninio padalinio Kriklinių girininkija	?	patenkinama	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: vyksta renginiai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
27.	Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanų bunkeris. Bunkeryje 1947-09-30 žuvo 3 Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanai: J. Rušinskas-Beržas, J. Žukauskas-Broliukas, A. Virbickas-Lapinas	Lietuvos partizanų kautynių ir žūties vieta (u. k. 43827) Statusas: registrinis. Bunkeris yra kultūros paveldo objekto vertingoji savybė.	+		2019-05-15	Prienų r. sav., Pakuonio sen., Vangų k. Koordinatės: 505792, 6059765. Lokalizacija: Kalvių miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: Nemuno kilpų regioninio parkas.	VMU	LPKTS Prienų skyrius ir remėjai. Lėšos: 2898 Eur. (10000 Lt.). Medžiagiškumas: mediena.	2006	-	-	LPKTS Prienų filialas	2018	patenkinama	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas marmurinis paminklas. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
28.	Pietų Lietuvos partizanų srities štabo bunkeris. Vadavietė. Šiame bunkeryje 1953-02-03 žuvo Pietų srities partizanų vadas S. Staniškis-Litas.	Pietų Lietuvos partizanų srities vadavietė ir PLPS vado Sergijaus Staniškio-Lito, Vilties žūties vieta (u. k. 38832) Statusas: kultūros paminklas. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2016-07-26	Prienų r. sav., Prienų sen., Naravų k. Koordinatės: 496575, 6050723. Lokalizacija: Prienų šilas (valstybinis). Saugoma teritorija: Nemuno kilpų regioninio parkas.	VMU	Nežinoma. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1992	-	-	-	-	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas betoninis paminklas. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
29.	Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės Jono Kučinsko-Spyruoklio būrio partizanų bunkeris.	Lietuvos partizano Vytauto Jurkevičiaus-Plauko kautynių ir	+		2021-10-29	Prienų r. sav., Prienų sen., Naravų k. Koordinatės: 497383, 6051140.	VMU	Nežinoma. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1992	-	-	-	-	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai:	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
	Šiame bunkeryje 1946-08-23 žuvo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės J. Kučinsko-Spyruoklio būrio grandies vadas V. Jurkevičius-Plaukas, suimti P. Jakulevičius-Uosis, M. Liorantaitė-Narsuolė.	žūties vieta (u. k. 45030) Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.				Lokalizacija: Prienų šilas (valstybinis). Saugoma teritorija: Nemuno kilpų regioninio parkas.									pastatytas medinis kryžius. Renginiai: nežinoma.	
30.	-	Lietuvos partizanų užkasimo vieta ir kapai, vad. Skausmo kalneliu (u. k. 33545) Statusas: registrinis. Bunkeris yra kultūros paveldo objekto teritorijoje.		+	2017-07-04	Prienų r. sav., Veiverių sen., Gyvių k. Koordinatės: 481331, 6069380. Lokalizacija: kapinių teritorija, po koplyčia. Saugoma teritorija: -	Privati nuosavybė	LPKTS Prienų skyrius, Prienų r. sav., LGGRTC Genocido ir rezistencijos aukų rėmimo fondas. Lėšos: 5217 Eur. (18000 Lt.) (kartu su koplyčia). Medžiagiškumas: betonas, mediena.	2008	-	+	Privatūs asmenys (žemės savininkai), Prienų r. sav.	-	gera	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas akmeninis paminklas. Renginiai: vyskta minėjimai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
31.	LLKS Vyriausiosios vadovybės bunkeris. Vadavietė.	Lietuvos partizanų ryšininkų Miknių sodyba (u. k. 33097) Statusas: valstybės saugomas. Bunkeris yra kompleksinė dalis - Lietuvos partizanų ryšininkų Miknių sodybos slėptuvės-	+		2001-07-10	Radviliškio r. sav., Grinkiškio sen., Minaičių k. Koordinatės: 471863, 6165946. Lokalizacija: sodybos teritorija. Saugoma teritorija: -	Radviliškio r. sav.	Radviliškio r. sav., Lietuvos Respublikos vyriausybė, LCCRTC. Lėšos: 101 449 Eur. (350 000 Lt.). Medžiagiškumas: betonas, mediena.	2010	+	+	Radviliškio r. sav. Grinkiškio seniūnija	-	gera	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas betoninis paminklas. Renginiai: vyskta Vasario 16-osios, Liepos 6-osios ir kiti minėjimai, lankomas.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
		bunkerio vieta (u. k. 25934).														
32.	LLKS prezidento pirmininko L. Grigonio-Užpalio bunkeris. Vadavietė. Bunkeryje 1950-07-22 žuvo 5 Priskėlimo apygardos partizanai: LLKS prezidento pirmininko pavaduotojas, Priskėlimo apygardos vadas, L.V. Grigonis-Užpalis, Priskėlimo apygardos Maironio rinktinės būrio vadas A. Meškauskas-Lokys, Birutės tėvūnijos štabo viršininkas V. Kuzmickas-Sakalas, Mindaugo tėvūnijos Eimučio dalinio vadas J. Tomkus (Tamkus)-Dešimtukas, partizanas R. Misevičius-Banga, suimtas J. Zinius-Luputis.	Lietuvos partizanų vadavietė (u. k. 33152) Statusas: valstybės saugomas. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2011-02-11	Raseinių r. sav., Ariogalos sen., Daugėliškių k. Koordinatės: LKS-94471930, 6121521. Lokalizacija: Daugėliškių miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Raseinių r. sav., Kultūros rėmimo fondas, verslininkas S. Džiaugys. Lėšos: 2030 Eur. (7000 Lt.). Medžiagiškumas: mediena.	2010	+	+	Raseinių r. sav. Ariogalos seniūnija	-	patenkinama	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas LGRTC tipinis ženklas. Renginiai: vyksta renginiai, lankomas.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
33.	Kėstučio apygardos Butageidžio rinktinės Šalnos tėvonijos Luksto būrio partizanų žeminė. Bunkeryje 1952-02-18 žuvo 5 Kėstučio apygardos, Butageidžio rinktinės partizanai: A. Liatukas-Vasaris, A.	Lietuvos partizanų kautynių ir žūties vieta (u. k. 38835) Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2016-02-23	Rietavo sav., Rietavo sen., Girėnų k. Koordinatės: 376624, 6166696. Lokalizacija: Šventų miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Kvėdarnos mokyklos, Šilalės r. sav., Žadeikių kultūros namų darbuotojų iniciatyva, atstatė KASP Šilalės kuopa. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1996	-	-	VMU Rietavo regioninio padalinio Girėnų girininkija, buvę politiniai kaliniai ir tremtiniai	2013, 2017	gera	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytos 2 atminimo lentos. Renginiai: vyksta minėjimai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
	Pūdžemys-Arimantas, J. Matutis-Laimutis, J. Vitkus-Aidas, K. Stankutė-Žilienė-Juodaakė, P. Kromelis-Šalis.															
34.	Lokio rinktinės Vyties kuopos partizanų bunkeris. 1945-07-12 B. Vaičėno būrio kautynių su sovietine kariuomene vieta	1945 m. Obelių šilo mūšio vieta (u. k. 28179) Statusas: valstybės saugomas. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2003-12-23	Rokiškio r. sav., Obelių sen., Andrikavos k. Koordinatės: 613031, 6198267. Lokalizacija: Obelių miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Iniciatorius A. Dručkus, Rokiškio miškų urėdija teikė medieną. Atstatė KASP Vyčio apygardos savanoriai, Rokiškio rajono šauliai, savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	2003	-	-	Laisvės kovų istorijos muziejus Obeliuose	2011, 2018, 2025	gera	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas LGGRTC tipinis ženklas. Renginiai: vyksta renginiai, mūšio minėjimai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
35.	Algimanto apygardos Kunigaikščio Margio rinktinės Gedimino kuopos partizanų bunkeris. 1949-11-14 bunkeryje žuvo Algimanto apygardos kunigaikščio Margio rinktinės Gedimino kuopos 6 partizanai: J. Bulovas-Iksas, D. Glemžaitė-Bulovienė, A. Bulovas-Budrys, P. Indriškevičius-Dainius, J. Katelė-Pukas, K. Kirstukas-Mukas.	Lietuvos partizanų žūties vieta (u. k. 44584) Statusas: registrinis. Bunkeris yra kultūros paveldo objekto vertingoji savybė.	+		2026-01-26	Rokiškio r. sav., Rokiškio kaimiškoji sen., Vikonių k. Koordinatės: 591212, 6216044. Lokalizacija: Pliunksnočių miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Rokiškio r. sav. Laisvės kovų įamžinimo komisija. Rokiškio miškų urėdija parūpino medieną. Darbus atliko UAB „Rokiškio apdaila“. Talkino KASP Vyčio apygardos 5 rinktinės savanoriai, Rokiškio rajono šauliai, savanoriškas darbas. Medžiagiškumas: mediena.	2004	Ne	Ne	Rokiškio r. sav. Rokiškio kaimiškoji seniūnija	Prižiūrimas	gera	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatyti LGGRTC tipinis ženklas, metalinis kryžius. Prie keliuko pastatytas betoninis, metalinis, medinis paminklas. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, standai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
36.	Bunkeris pastatytas buvusioje P. Baltručio sodyboje, šalia namo, kuriame jis buvo įrengtas. (neautentiškoje vietoje)	-		+	-	Skuodo r. sav., Mosėdžio sen., Baksčių k. Koordinatės: 348325, 6229002. Lokalizacija: sodybos teritorija. Saugoma teritorija: -	Privati nuosavybė	LŠS. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena, akmenys.	2010	-	-	LŠS, privatus asmenys (žemės sklypo savininkai)	Prižiūrimas	gera	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas marmurinis paminklas. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
37.	Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanų bunkeris. Bunkeryje 1951-04-19 žuvo Tauro apygardos partizanas P. Jurkšaitis-Beržas ir parašutininkas J. Būtėnas-Stėvė	Lietuvos pasipriešinimo okupaciniams režimams veikėjo, žurnalisto Julijono Būtėno-Stėvės, Margio ir Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Šturmo tėvūnijos partizanų vado Petro Jurkšaičio-Beržo kautynių ir žūties vieta (u. k. 36876) Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2017-02-10	Šakių r. sav., Lekėčių sen., Lekėčių mstl. Koordinatės: 465864, 6094728. Lokalizacija: Rūdšilio miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Iniciatorius kraštotyrininkas V. Mašanauskas; savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1994	-	-	VMU Šakių regioninio padalinio Lekėčių girininkija	-	bloga	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas metalinis kryžius, į medį įkelta medinė koplytėlė. Renginiai: vyksta minėjimai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
38.	Prisikėlimo apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės partizanų bunkeris. Bunkeryje 1952-03-19 žuvo Prisikėlimo	-	+		-	Šiaulių r. sav., Kuršėnų kaimiškoji sen., Minkštakių k. Koordinatės: 444020, 6209415.	VMU	O. Gutkauskienės šeima, LPKTS Šiaulių skyrius. Šiaulių miškų urėdija teikė medieną,	1998	-	-	VMU Šiaulių regioninis padalinys	2008	bloga	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, standai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
	apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės vadas B. Krikščiuonas-Klajūnas ir rinktinės štabo pareigūnai I.Miškūnas-Barzda, S.Šepkus-Šernas.					Lokalizacija: Gulbinių miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -		savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena, metalas, betonas.							metalinis kryžius. Renginiai: vyksta renginiai.	
39.	Kėstučio apygardos Butigėdžio rinktinės partizanų bunkeris.	-	+		-	Šilutės r. sav., Švėkšnos sen., Inkaklių k. Koordinatės 345779, 6152731. Lokalizacija: Žagatpurvių miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: Veiviržo kraštovaizdžio draustinis.	VMU	Atstatė LŠS Šilutės 8-oji kuopa, mediena teikė Šilutės miškų urėdija. Lėšos: 145 Eur. (500 Lt.). Medžiagiškumas: mediena.	2010	-	-	LŠS Šilutės 8-oji kuopa	-	patenkinama	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: pastatytas akmeninis paminklas. Renginiai: vyksta renginiai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
40.	Žemaičių apygardos Šatrijos rinktinės Žarėnų kuopos partizanų bunkeris. Netoli bunkerio 1949-05-21 žuvo 7 Žemaičių apygardos Šatrijos rinktinės partizanai: I. Belazaraitė-Žibuoklė, A. Mažutis-Šarūnas, J. Greivys-Bielskis, R. Bijeika-Kriukis, A. Parimskis-Malūnininkas, P. Bartkus-Zuikis, T. Bartkutė-Teosė, suimti S. Rekašius-Drugys, B. Vaišė, Z. Baginskaitė-Rekašienė-Rūta, S. Mockus-Kiaunė.	-	+		-	Telšių r. sav., Ryškėnų sen. Koordinatės: 385022, 6198265. Lokalizacija: Dievo Krėslo miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	A. ir R. Jonušai, savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena, metalas.	1998	-	-	Telšių r. sav. Ryškėnų seniūnija	2011	patenkinama	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatyti LGRTC tipinis ženklas ir akmeninis paminklas su metaliniu kryžiumi. Renginiai: vyksta renginiai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, standai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
41.	-	-		+	-	Telšių r. sav., Telšių sen., Telšių m., Muziejaus g. 88. Koordinatės: 389537, 6205307. Lokalizacija: A. Jonušo žemaitiškos-japoniškos-kiniškos sodybos-muziejaus teritorija. Saugoma teritorija: -	privati nuosavybė	A. Jonušas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	2003	-	-	A. Jonušo žemaitiška-japoniška-kiniška sodyba-muziejus	-	gera	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: lankomas.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
42.	Žemaičių apygardos Šatrijos rinktinės Žarėnų kuopos partizanų bunkeris. Bunkeryje 1948–1949 m. gyveno Žemaičių apygardos Šatrijos rinktinės Žarėnų kuopos partizanai.	-	+		-	Telšių r. sav., Žarėnų sen., Saušilio k. Koordinatės: 385811, 6195280. Lokalizacija: Saušilio miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: -	VMU	Iniciatorius R. Jonušas ir buvęs partizanų ryšininkas A. Gedvilas, savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	2007	-	-	Aplinką tvarko Telšių r. sav. Žarėnų seniūnija	2011	gera	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas marmurinis paminklas. Renginiai: vyksta minėjimai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016
43.	Dainavos apygardos Kazimieraičių rinktinės Vanago tėvonijos Milžino būrio partizanų bunkeris. 1949-04-18 žuvo J. Klimavičius-Milžinas ir 4 jo būrio partizanai: J. Klimavičius-Klevas, V. Pačkauskas-Vasaris, V. Valentukevičius-Aras, V. Volungevičius-Lakūnas.	-	+		-	Varėnos r. sav., Marcinkonių sen., Viršuroduko k. Koordinatės: 516992, 5995398. Lokalizacija: Norulių miškas (privatus). Saugoma teritorija: Dzūkijos nacionalinis parko Merkio kraštovaizdžio draustinis.	Privati nuosavybė	Druskininkų miškų urėdijos darbuotojai, talkose dalyvavo ir šaulių atstovai. Medžiagas suteikė privačios statybinės organizacijos, bunkerio atstatymo darbai vykdyti talkų būdu. Lėšos: - Medžiagiškumas: impregnuota mediena, izoliacinės medžiagos, betonas.	2010	-	+/- ³	Druskininkų rezistencijos ir tremties muziejus	-	patenkinama	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas metalinis paminklas. Renginiai: vyksta renginiai, lankomas žygio „Partizanų takais“ metu.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016

³ Bunkeris atstatytas remiantis liudininų parodymais, parengtas bunkerio fragmento atstatymo projektas.

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
44.	Dainavos apygardos vadovybės bunkeris. Vadavietė. 1945-46 m. bunkeryje buvo J. Vitkaus- Kazimieraičio ir A. Ramanausko- Vanago vadavietės.	Lietuvos partizanų vadų Adolfo Ramanausko- Vanago ir pulkininko leitenanto Juozo Vitkaus- Kazimieraičio vadavietė (u. k. 25459) Statusas: valstybės saugomas. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2001-01-10	Varėnos r. sav., Merkinės sen., Kasčiūnų k. Koordinatės: 518289, 5997745. Lokalizacija: sodybos teritorijoje. Saugoma teritorija: Dzūkijos nacionalinis parko Merkio kraštovaizdžio draustinis.	Privati nuosavybė	Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija, Varėnos miškų urėdija. Atstatė Varėnos savivaldybės darbininkai. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1992	-	-	Privatūs asmenys (žemės sklypo savininkai)	2022	gera	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas LGGRTC tipinis ženklas ir pakabinta atminimo lenta. Renginiai: vyksta renginiai, lankomas.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
45.	Dainavos apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanų bunkeris. 1945-12-04 kautynėse su NKVD vidaus kariuomenės daliniu ir operaciją vykdžiusia NKGB operatyvine grupe žuvo 4 Dainavos apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanai: L. P. Švalkus-Šernas, A. Bilinskas-Jurginas, T. Kondrotas-Briedis, M. Navickas-Kardas.	Lietuvos partizanų kovos ir žūties vieta (u. k. 29600) Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2004-12-28	Varėnos r. sav., Merkinės sen., Mardasavo k. Koordinatės: 520694, 6002151. Lokalizacija: sodybos teritorijoje. Saugoma teritorija: Dzūkijos nacionalinis parkas.	Privati nuosavybė	Nežinoma; spėjama, savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1993	-	-	nėra	-	sunykęs (sugriuvęs)	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: 200 m atstumu nuo bunkerio pastatytas medinis kryžius. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
46.	Dainavos apygardos partizanų vado Adolfo Ramanausko- Vanago bunkeris. Vadavietė. Vienas iš A. Ramanausko- Vanago bunkerių.	Lietuvos partizanų vado Adolfo Ramanausko- Vanago vadavietė (u. k. 43436)	+		2019-04-16	Varėnos r. sav., Merkinės sen., Mardasavo k. Koordinatės: 519509, 6002840.	VMU	S. Plutulevičius; atstatė Lietuvos kariai. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	2011	-	-	Privatus asmuo	-	bloga	Informacinė rodyklė: nėra. Informacinis stendas: nėra. Atminties ženklai: nėra. Renginiai: nežinoma.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras

Eil. Nr.	Bunkerio priklausomybė, reikšmė, susiję istoriniai įvykiai	Kultūros paveldo objekto pavadinimas, unikalūs kodas, statusas	Autentiškoje vietoje	Imitacinis	Registravimo Kultūros vertybių registre data	Adresas, situacija, saugomos teritorijos	Valdytojas	Iniciatorius, statytojas, finansuotojas, medžiagiškumas	Atstatymas, Pastatymas (metai)	Archeologiniai tyrimai	Tvarkybos projektas	Prižiūrėtojas	Remontas / Rekonstrukcija (metai)	Būklė	Įamžinimas (informacinės rodyklės, stendai, atminties ženklai, lankomumas)	Šaltiniai
	kuris nebuvo surastas.	Statusas: registrinis. Bunkeris yra vertingoji savybė.				Lokalizacija: Mardasavo miškas (valstybinis). Saugoma teritorija: Dzūkijos nacionalinis parkas										
47.	Dainavos apygardos Kazimieraičio rinktinės Gardino tėvonijos partizanų bunkeris. 1947-04-11 žuvo Druskininkų bataliono vado pavaduotojas J. Balčius–Balutis ir 3 partizanai: J. Karsokas–Šermukšnis, B. Jurkevičius–Putinas, A. Čaplikas–Paukštis.	Lietuvos partizanų kovos ir žūties vieta (u. k. 29607) Statusas: valstybės saugomas. Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		2004-12-28	Varėnos r. sav., Merkinės sen., Trasninko k. Koordinatės: 515169, 5994181. Lokalizacija: Norulių miškas (privatus). Saugoma teritorija: Dzūkijos nacionalinis parko Merkio kraštovaizdžio draustinis.	Privati nuosavybė	LPKTS Varėnos skyrius, talkino vienas KASP savanoris. Medžiagos įsigytos už LGGRTC finansinę paramą, transportą skyrė Druskininkų sav.; savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: impregnuota mediena, izoliacinės medžiagos, betonas.	1997	-	-	Druskininkų rezistencijos ir tremties muziejus	-	bloga	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytas LGGRTC tipinis ženklas, virš įėjimo pritvirtinta atminimo plokštė. Renginiai: organizuojamos turistinės ekskursijos „Partizanų takais“.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras
48.	Vytauto apygardos Lokio rinktinės Vyties kuopos partizanų bunkeris. 1944-12-26 vietos partizanų kautynėse su NKVD kariuomene žuvo partizanas J. Kairys.	Antazavės šilo mūšio vieta (u. k. 25032) Statusas: valstybės saugomas; Bunkeris yra vertingoji savybė.	+		1999-12-14	Zarasų r. sav., Dusetų sen., Pakačinių k. Koordinatės: 618708, 6188407. Lokalizacija: Antazavės šilas (valstybinis). Saugoma teritorija: Sartų regioninio parko Antazavės šilo kraštovaizdžio draustinis.	VMU	Zarasų miškų urėdija, savanoriškas darbas. Lėšos: - Medžiagiškumas: mediena.	1999	-	-	VMU Zarasų regioninis padalinys	2008, 2020-2022	gera	Informacinė rodyklė: yra. Informacinis stendas: yra. Atminties ženklai: pastatytos atminimo lentos. Renginiai: vyksta renginiai.	Juodis, D. 2013; Petrauskienė, A. 2016; Registras